

Jinnit hazara-muslimien arjen uskonnossa

Laura Dehqanzada
Uskontotieteen tutkielma
Toukokuu 2020

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Teologian laitos
Tekijä – Författare Laura Dehqanzada		
Työn nimi – Arbetets titel Jinnit hazara-muslimien arjen uskonnossa		
Oppiaine – Läroämne Uskontotiede		
Työn laji – Arbetets art Maisterintutkielma	Aika – Datum Toukokuu 2020	Sivumäärä – Sidoantal 50
<p>Tiivistelmä – Referat</p> <p>Tämän tutkielman tavoitteena on soveltaa eletyn uskonnon teoriaa maahanmuuttajataustaisten hazara-muslimien käsityksiin ja kokemuksiin jinneistä. Tutkielman lähtökohtana on laajentaa islamiin liittyvää tutkimusta keskittymällä kahteen melko vähän tutkittuun aihepiiriin: jinneihin ja shiialaisuuteen.</p> <p>Tutkielmaa varten on haastateltu viittä (5) aikuista hazara-taustaista maahanmuuttajaa. Kaikki haastateltavat ovat asuneet osan elämästään Afganistanissa ja saapuneet Suomeen noin 20 vuotta sitten. Haastattelut on tehty teemahaastatteluina, jotka on analysoitu teoriaohjaavan sisällönanalyysin menetelmin. Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä on eletyn uskonnon teoria, jonka avulla peilataan haastateltavien näkemyksiä ja kokemuksia jinneistä.</p> <p>Aineiston keskeisimpinä teemoina ovat eletyn uskonnon teorian näkökulmasta narratiivisuus, kehollisuus, performatiivisuus, henkipossessio, sekä uskonnollisten käsitysten muutokset. Arjen toiminnoissa jinnit näyttäytyvät aineistossa erityisesti siitä näkökulmasta, kuinka niitä tulisi välttää. Aineistosta keskeisinä keinoina nousevat varoittavat kertomukset jinneistä, rukousformulat, Koraanin lukeminen, sekä islamin peruspilarien noudattaminen.</p> <p>Aineiston perusteella käsitykset jinneistä vaihtelevat hyvin paljon paitsi keskenään, myös suhteessa viralliseen oppiin. Kaikki haastateltavat uskovat jinnien olemassaoloon, mutta käsitys niiden toimivuudesta ja vuorovaikutuksesta ihmisten kanssa vaihtelee suuresti. Suurimmat erot jinneihin liittyvissä käsityksissä ovat aineiston perusteella miesten ja naisten välillä. Naisten käsityksissä jinnit ovat aktiivisesti vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa, ja naisilla oli runsaasti omakohtaisia kokemuksia. Miehillä vastaavia kokemuksia ei ollut, ja he suhtautuvat ajatukseen jinnien toimivuudesta varauksellisesti.</p> <p>Yhteiskunta ja ympäröivä yhteisö muovaavat käsityksiä jinneistä ja toisaalta asettavat raamit sille, kuinka ne näyttäytyvät. Suomeen muutto on vaikuttanut osan haastateltavien käsityksiin, mutta myös henkilökohtaisilla kokemuksilla on ollut suuri vaikutus siihen, kuinka jinneihin suhtaudutaan.</p>		
<p>Avainsanat – Nyckelord</p> <p>Afganistan, eletty uskonto, hazarat, islam, jinnit, kehollisuus, maahanmuuttajat, muslimit, narratiivit, performatiivisuus, possessio, shiialaisuus, teemahaastattelu.</p>		
<p>Säilytyspaikka – Förvaringställe</p> <p>Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia</p>		
<p>Muita tietoja</p> <p>1 liite</p>		

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen aihe	1
1.2 Aikaisempi tutkimus.....	2
1.3 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rakenne	5
2. Alkuasetelmia.....	7
2.1 Mitä on shiialaisuus?	7
2.2 Hazarat – Afganistanin syrjitty vähemmistö	8
2.3 Afganistanilaiset Suomessa ja Euroopassa.....	10
3. Jinnit.....	11
3.1 Jinnit Koraanissa.....	11
3.2 Jinnit kansanuskomuksissa	12
4. Aineisto ja metodit	15
4.1 Haastateltavat.....	15
4.2 Teemahaastattelu	16
4.3 Haastattelun etiikka	17
4.4 Teoriaohjaava sisällönanalyysi.....	19
4.5 Eletty uskonto teoreettisena viitekehyksenä.....	20
5. Jinnit osana elettyä uskontoa.....	24
5.1 Narratiivit eli kertomukset sukupolvelta toiselle.....	24
5.2 Jinnit ja performatiivisuus	27
5.3 Jinnit ja kehollisuus	30
5.4 Possessio.....	34
5.5 Uskomusten muutokset osana elettyä uskontoa	37
6. Yhteenveto ja johtopäätökset	41
6.1 Yhteenveto.....	41
6.2 Johtopäätökset	42
7. Lähde- ja kirjallisuusluettelo	46
7.1 Primäärilähteet.....	46
7.2 Sekundäärilähteet.....	46
7.3 Kirjallisuus.....	46
8. Liitteet	51

1. Johdanto

1.1 Tutkimuksen aihe

Monelle ei-muslimille jinni¹ on käsitteenä täysin vieras. Kuitenkin länsimaissa moni on tutustunut kertomuksiin jinneistä populaarikulttuurin kautta, jota edustavat muun muassa Disneyn Aladdin, sekä Tuhannen ja yhden yön tarinat. Perinteisen näkemyksen mukaan jinnit ovat henkiolentoja, jotka kykenevät muuttamaan muotoaan. Ne ovat osa yksi vanhimmista arabialaisen uskonnollisuuden ilmenemismuodoista, joka on jatkanut elämäänsä osana islamia, toisin kuin monet muut esi-islamilaiset perinteet. Jinnit ovat saaneet islamissa vakiintuneen aseman ja niille on myös omistettu Koraanissa oma suura (Al-Jinn 72, ”Jinnien Suura”).² Tässä tutkielmassa käsittelen jinnejä siitä näkökulmasta, kuinka Suomeen Afganistanista muuttaneet hazara-vähemmistöön kuuluvat shiiamuslimit kokevat ja ymmärtävät ne.

Jinnien voisi ajatella olevan hyvin marginaalinen ilmiö osana islamia. Toisaalta jinnien voidaan ymmärtää olevan osa jokaisen muslimin uskomusmaailmaa, sillä jinnit mainitaan useasti Koraanissa ja muslimeille Koraani on muuttumatonta suoraa Jumalan sanaa. Yhteiskunnallisella tasolla on siis tärkeää, että länsimaissa kyettäisiin ymmärtämään jinnien merkitys osana muslimien maailmankatsomusta eikä väheksyä heidän kokemuksiaan esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon piirissä.

Oma kiinnostukseni aihetta kohtaan heräsi luettuani Marja Tiilikaisen väitöskirjan ”*Arjen islam: somalinaisten elämää Suomessa*”, jossa sivuttiin somalien käsityksiä jinneistä. Palaan tähän väitöskirjaan tarkemmin seuraavassa luvussa. Islam tutkimuskohteena on minulle myös hyvin henkilökohtainen, sillä lähipiiriini kuuluu muslimeja. Kontaktini myötä minulla on ollut mahdollisuus haastatteluaineistoon, jonka saaminen olisi muuten ollut haastavaa. Henkilökohtaiset kontaktini ovat olleet osasyynä siihen, miksi olen keskittynyt tutkielmassani nimenomaan Afganistanista tulleisiin shiiamuslimeihin.

Euroopassa shiioista on tehty hyvin vähän tutkimusta, mikä on johtanut yksipuoliseen kuvaan islamista. Muslimimaahanmuuttajien uskotaan usein jakavan keskenään täysin

¹ Tässä tutkielmassa olen päättänyt käyttämään kirjoitusmuotoa jinni. Muita kirjoitusmuotoja ovat muun muassa dzinni tai djinni. Olen päättänyt tähän translitterointi muotoon, sillä jinni kirjoitetaan arabiaksi جن, jossa kirjain ج lausutaan samaan tapaan kuin ”John” englanniksi. Kyseinen kirjain translitteroidaan usein myös muiden arabiankielisten sanojen kohdalla j-kirjaimena. Arabian kielen ja islamin tutkimuksen professori Jaakko Hämeen-Anttila on Koraanin suomennoksessaan myös translitteroinut sanan jinni tähän muotoon. Ks. Koraani 2017, Hämeen-Anttila.

² Nasser 2009, 143.

identtisen ”muslimikulttuurin”, vaikka tosiasiassa maahanmuuttajat ovat kotoisin hyvin erilaisilta alueilta. Erilaisten islamilaisten yhteisöjen määrä Suomessa on lisääntynyt ja näiden erilaisten yhteisöjen etniset ja kulttuuriset taustat sekä teologiset painotukset voivat vaihdella keskenään hyvinkin paljon. Lisäksi on muistettava, että saman yhteisön sisällä uskonnolle annettavat merkitykset voivat vaihdella paitsi sukupolvien, myös saman ikäisten yksilöiden välillä.³ Jotta maahanmuuttajamuslimien tarpeita ja tapakulttuuria voidaan ymmärtää, tulee tutkimuksessa ottaa huomioon islamin monimuotoisuus.

Afganistaniin liittyvä tutkimus on myös valitettavan yksipuolista. Islam Afganistanissa synnyttää länsimaissa lähinnä mielikuvia Talibanista, al-Qaidasta, sekä burqaan pukeutuneista naisista. Tästä syystä pidän tärkeänä lähteä laajentamaan näitä näkemyksiä ja tuoda esille tavallisten ihmisten omia kokemuksia islamista ja sen monimuotoisuudesta. Tutkielmassani keskityn Afganistanin hazaroihin, sillä suurin osa Suomeen tulleista afganistanilaista turvapaikanhakijoista on etniseltä taustaltaan hazaroita. Suurin osa hazaroista on myös shiioja.⁴ Suomen hazarat edustavat vähemmistön vähemmistöä paitsi maahanmuuttajina, myös oman kotimaansa etnisenä vähemmistönä. Hazarat edustavat sekä Suomessa, että Afganistanissa myös uskonnollista vähemmistöä: Suomessa muslimeja ja Afganistanissa shiioja. Tämän tutkielman tavoitteena onkin tuoda islamintutkimukseen sellaisia näkökantoja, jotka muuten jäävät vähälle huomiolle.

1.2 Aikaisempi tutkimus

Islamin ja muslimien määrä ja näkyvyys on tullut Suomessa aiempaa näkyvämmäksi. Tämä on myös lisännyt suomalaisen islamin tutkimusten määrää. Suurin osa tutkimuksesta painottuu kuitenkin tataareihin ja somaleihin. Kiinnostus tataareja kohtaan liittyy luonnollisesti siihen, että he ovat asuneet Suomessa pitkään ja asettuneet osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Somalit puolestaan edustivat aikaisemmin suurinta pakolaistaustaista islaminuskoista maahanmuuttajaryhmää. Muita etnisiä islaminuskoisia ryhmiä on kuitenkin tutkittu melko vähän.⁵ Tästä syystä on tärkeää fokusoida tutkimus juuri afganistanilaisiin muslimeihin, sillä heistä ei ole tehty Suomessa juurikaan tutkimusta, vaikka heidän määränsä on lisääntynyt hurjasti varsinkin vuoden 2015 jälkeen.

Jinnit ovat varsinkin länsimaisessa tutkimuskirjallisuudessa hyvin marginaalisessa, toisinaan suorastaan väheksytyssä asemassa. Jinnit ymmärretään länsimaissa primitiivisenä

³ Tiilikainen 2003, 16–17.

⁴ Liuhto 2018.

⁵ Tilastokeskuksen nykyisen arvion mukaan irakilaiset edustavat suurinta pakolaistaustaista maahanmuuttajaryhmää. Sakaranaho 2008, 24–25; Tilastokeskus 2018.

taikauskona, jolle ei anneta paljoa painoarvoa. Sen sijaan länsimaiset islamintutkijat ovat enemmän kiinnostuneet jihadista, naisten hunnuttautumisesta ja naisten asemasta ylipäättään islamissa, sekä erilaisista fundamentalistista liikkeistä. Muslimitutkijoiden piirissä jinneihin liittyvä tutkimuskirjallisuus puolestaan painottuu lähinnä siihen, mitä Koraani ja hadithit niistä kertovat.⁶ Toisin sanoen, tutkimusta siitä, kuinka tavalliset muslimit itse kokevat ja uskovat jinnien olevan, on hyvin vähän.

Arjen islamia Suomessa on tutkinut Marja Tiilikainen uskontotieteen väitöskirjassaan, joka käsittelee somalinaisten elämää Suomessa. Tiilikaisen tutkimuskohteena ovat maahanmuuttajataustaiset somalilaiset ja kuinka uskonto ilmenee heidän arjessaan. Väitöskirja sivuaa myös jinnestä, sekä somalialaiseen kansanperinteeseen kuuluvia saar-henkiä, sekä niiden roolia osana somalinaisten elettyä uskontoa. Tiilikaisen mukaan jinnit muistuttavat somalilaisia islamilaisen maailman moraalisäädöksistä ja heijastuvat suomalaisessa yhteiskunnassa koettuun pahaan ja moraalittomuuteen. Toisaalta Tiilikainen tuo väitöskirjassaan esille myös sen, että jinnien ja saar-henkien vaikutuksiin ja tekoihin liittyy paljon epävarmuutta, sillä niitä ei hyväksytä länsimaalaisessa lääketieteessä. Tämän takia moni somalinainen on alkanut selittää oireitaan muun muassa stressillä tai depressiolla, kun taas aiemmin samat oireet olisi liitetty henkiolentojen aiheuttamiksi. Somalinaisten kokemat oireet voidaan Tiilikaisen mukaan nähdä jatkumona jinneille ja muille hengille. Tällä tavoin naiset voivat säilyttää henkiin liittyviä muistoja, vaikka ympäröivä yhteiskunta ja sosiaaliset verkostot ovat erilaisia.⁷ Tiilikaisen pääpaino on naisten toimijuudessa, sekä diasporassa elämisen tuskasta, jotka heijastuvat naisten kokemiin kipuihin ja vaivoin. Omassa tutkielmassani puolestaan keskityn nimenomaan jinneihin ja kuinka ne näyttäytyvät muslimien arjessa.

Kirjassaan ”*Jinn eviction as a discourse of power: a multidisciplinary approach to Moroccan magical beliefs and practices*” antropologi Mohammed Maarouf on tutkinut marokkolaista henkiparannustraditiota, keskittyen erityisesti rituaaleihin, joita käytetään jinnien karkotuksessa. Metodinaan hän on käyttänyt kriittistä diskurssianalyysiä, minkä vuoksi hän nostaa kielen merkityksen osaksi analyysiään. Tutkimuksen kantavana viitekehysenä Maarouf tuo esille ideologiset funktiot, jotka liittyvät henkiparannukseen. Tutkimuksen tarkoituksena onkin kritisoida jinnien karkotusperinteeseen liitettyjä uskomuksia ja tuoda esille henkiparannuksen todelliset tarkoitusperät.⁸ Maaroufin mukaan

⁶ El-Zein 2009, ix–x.

⁷ Tiilikainen 2003, 283–284.

⁸ Maarouf 2007, 7–8.

henkiparannus liittyy vahvasti käyttäytymisen kontrollointiin. Jinnit nähdään eräänlaisena yhteisön syntipukkeina, joita syytetään kaikesta mahdollisesta avioliiton epäonnistumisesta tentin reputtamiseen. Näin ollen paitsi yksilö sekä tämän lähipiiri, myös koko yhteisö ja viralliset hallintoelimet voidaan irtisanoa vastuusta omista teoistaan. Kaikki outo ja poikkeava käytös voidaan näin ollen laittaa aina jinnin syyksi. Maaroufin mukaan henkiparantajien antama hoito perustuu plasebo-efektiin, jossa potilaan usko hoitoon saa hänet voimaan paremmin. Asiakkaiden palatessa yhä uudestaan henkiparantajan luo, on kierre jo valmis. Maarouf tuo myös esille, kuinka henkiparantajat saavat paljon valtaa yhteisöissään ja he pystyvät vaikuttamaan paljon yksilöiden elämään. Pahimmillaan potilaat alkavat elää täysin henkiparantajien kautta, täysin omistautuneina, kykenemättä omaan kriittiseen ajatteluun.⁹ Maaroufin näkökulma jinneihin ja jinni possessioon kytkeytyy erityisesti valtasuhteisiin. Tämä ei kuitenkaan ole oman tutkielmani lähtökohta vaan pyrin tuomaan esille niitä merkityksiä, joita muslimit itse jinneistä antavat.

Jinnejä on tutkittu jonkin verran myös lääketieteellisestä ja erityisesti psykiatrisesta näkökulmasta. Anastasia Lim, Hans W. Hoek ja Jan Dirk Blom tarkastelevat artikkelissaan *“The attribution of psychotic symptoms to jinn in Islamic patients”* psykiatrista hoitoa saaneita muslimeja, joilla on ollut jinneihin liitettyjä psykoottisia oireita. Tarkastelun kohteena on ollut 105 tieteellistä tekstiä aiheeseen liittyen, joista 47 on ollut tapauksertomuksia. Näistä tapauksertomuksista 66% todettiin lääketieteellinen diagnoosi, joista 45,2% liittyi psykiatrinen sairaus. Limin, Hoekin ja Blomin mukaan muslimipotilaiden keskuudessa psykoottiset oireet liitetään juuri jinneihin, mikä vaikuttaa diagnoosiin saamiseen, sekä millaisiin hoitomuotoihin potilaat turvautuvat.¹⁰ Psykiatrisessa tutkimuksessa jinneihin liitettyjä uskomuksia ja oireita pyritään selittämään. Tämän tutkielman tavoitteena ei kuitenkaan ole arvioida näiden kokemusten paikkansapitävyyttä.

Antropologi Philip Hermans on tutkinut Belgiassa marokkolaisia maahanmuuttajia ja heidän käsityksiään henkiparannuksesta. Artikkelissaan *“Struggling with the Jinn: Moroccan healing practices and the placebo effect”* Hermans tarkastelee holistisesta ja antropologisesta näkökulmasta, kuinka ihmiset eri puolilla maailmaa selviytyvät sairauksista, sekä ylläpitävät terveyttään. Hermansin mukaan Belgiaan muuttamisen myötä henkiparannus menettää merkitystään monien maahanmuuttajien parissa, joskin osa edelleen uskoo vahvasti siihen. Erityisesti tilanteissa, joissa julkisesta terveydenhuollosta ei tunnuta saavan apua, moni kääntyy henkiparantajien puoleen. Tästä syystä Hermans painottaa, että julkisen

⁹ Maarouf 2007, 247–250.

¹⁰ Lim & Hoek & Blom 2015, 18; 27.

terveydenhuollon ja muiden terveydenhuollon ammattilaisten tulee olla tietoisia potilaidensa taustoista, jotta heille pystyttäisiin antamaan mahdollisimman hyvää hoitoa.¹¹ Hermansin näkökulma jinneihin kohdistuu erityisesti sairauksiin, joita jinnien uskotaan aiheuttavan. Omassa tutkielmassani jinnien aiheuttamat sairaudet ja vaivat ovat vain yksi teema, jota käsittelen. Tutkielmani tavoitteena on tuoda esille kokonaisvaltaista käsitystä jinneistä osana ihmisen arkea.

Islamin ja Etelä-Aasian tutkimukseen erikoistunut antropologi Anad Taneja on tutkinut Intian muslimiväestöä ja heidän uskomuksiaan jinneistä. Kirjassaan *“Jinneology: time, Islam, and ecological thought in the medieval ruins of Delhi”* Taneja tarkastelee keskiaikaisella palatsilla, Firoz Shah Kotlalla, vierailevia ihmisiä, jotka ovat tulleet pyytämään apua jinneiltä. Hän tarkastelee aihetta etiikan ja antropologian näkökulmasta. Tutkimuksessaan Taneja tuo esille, kuinka Firoz Shah Kotlalla asuvat jinnit nähdään pyhimyksen asemassa, eräänlaisina isähahmoina naisille. Tästä syystä suurin osa raunioilla vierailevista on naisia. Tanejan mukaan Firoz Shah Kotlalla vierailevat ihmiset venyttävät islamin eettisiä säädöksiä; miehet ja naiset eivät ole jakautuneet omiin ryhmiinsä vaan seurustelevat keskenään. Lisäksi useassa pyhimyksille osoitetuissa kirjeissä pyydetään siunausta eri uskontojen välisille avioliitoille. Taneja tuo toisaalta esille sen, ettei perinteiset islamilaiset ihanteet kerro sitä todellisuutta, jota muslimit todellisuudessa arjessaan elävät.¹²

1.3 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rakenne

Tämän tutkielman tarkoituksena on käsitellä Afganistanista saapuneiden hazara-vähemmistöön kuuluvien maahanmuuttajamuslimien käsityksiä ja kokemuksia jinneistä. Haastatteluaineiston pohjalta tarkastelen sitä, miten haastateltavat ymmärtävät jinnit ja miten ne heijastuvat osaksi elettyä uskontoa.

Aluksi lähestyn tutkimusaiheittani avaamalla tutkielmani kannalta keskeisiä termejä. Luvussa kaksi avaan shiialaisuuden keskeisiä opinkappaleita, kuten imaamioppia, sekä sunnien ja shiiojen jakautumiseen johtaneita poliittisia taustatekijöitä. Toisessa alaluvussa käsittelen hazaroita ja heidän asemansa muutoksia Afganistanissa eri vuosikymmeninä. Kolmannessa alaluvussa avaan afganistanilaisten turvapaikanhakijoiden tilannetta Suomessa ja Euroopassa, sekä tuon esille kuinka hazarat näyttäytyvät suomalaisessa yhteiskunnassa. Kolmannessa luvussa avaan tarkemmin jinnin käsitettä. Tässä luvussa käsittelen kuinka jinnit kuvataan paitsi Koraanissa, myös kansanuskomuksissa.

¹¹ Hermans 2017, 307; 325.

¹² Taneja 2017, 5–7; 23–24.

Luvussa neljä esittelen tutkimusaineistoni, sekä tutkimusmetodini. Tutkimukseni aineisto koostuu viidestä haastattelusta, jotka olen toteuttanut teemahaastattelun menetelmin. Analysoin haastatteluaineistoani teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla, jossa keskeisenä teoreettisena viitekehyksenäni on eletyn uskonnon teoria. Eletyn uskonnon teoriaa käsittelen tarkemmin luvussa 4.5.

Tutkielmani kantavina teemoina ovat narratiivisuus, kehollisuus, performatiivisuus, henkipossessio¹³, sekä uskonnollisten käsitysten muutokset. Luvussa viisi kuljetan näitä teemoja eletyn uskonnon näkökulmasta katsottuna. Analyysini tavoitteena on tuoda esille haastateltavien oma ääni, eikä tarkoitukseni ole patologisoida tai arvottaa heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan. Analyysissäni tarkastelen tutkielmani kannalta keskeisiä tutkimuskysymyksiä:

- 1) Millaisia käsityksiä ja kokemuksia Afganistanista tulleilla shiiamuslimeilla on jinneistä?
- 2) Miten eletyn uskonnon teorian kautta voidaan jäsentää haastateltavien jinneille antamia merkityksiä?

Viimeisessä luvussa on tutkielmani yhteenveto ja johtopäätökset, jossa peilaan mahdollisia jatkotutkimusaiheita, sekä tutkimusaiheeni yhteiskunnallista ulottuvuutta erityisesti suomalaisessa kontekstissa.

¹³ Henkipossessio määritellään yleisesti ihmisen epänormaaliksi tietoisuuden tilaksi, jossa ihmisen normaalista poikkeava käytös ymmärretään henkien, demonien tai jumaluuksien aikaansaamaksi. Possessiossa hengen uskotaan kontrolloivan ihmisen ruumista ja mieltä. Crapanzano 2005, 8687.

2. Alkuasetelmia

2.1 Mitä on shiialaisuus?

Arabiankielinen sana shiia merkitsee seuraajaa tai seuraajien joukkoa. Alun perin sanaa shiia käytettiin yleisellä tasolla ihmisistä, jotka seuraavat jotakin henkilöä. Myöhemmin termi tuli käyttöön tarkoittamaan nimenomaan niitä, jotka seurasivat 'Alia, joka oli profeetta Muhammadin serkku ja vävy, sekä uskoivat tämän imaamiuteen. Shiioista käytetäänkin usein termiä 'Alin seuraajat (Shi'atu 'Ali, شِيعَةُ عَلِيٍّ).¹⁴ Nykyään shiioja on kaikista muslimeista noin 15–20%, joista suurin ryhmä on 12-shiialaisuus. Suurin osa shiioista elää Iranissa, Irakissa, Azerbaidžanissa, Bahrainissa ja Saudi-Arabian eteläosissa. Muita merkittäviä shiivähemmistöjä löytyy lisäksi Libanonista, Pakistanista, Intiasta ja Afganistanista.¹⁵

Muslimien jakautumisen sunneiksi ja shiioiksi voidaan katsoa alkaneen kysymyksestä, kenen tulisi jatkaa profeetta Muhammadin seuraajana. Profeetta Muhammadin kuollessa vuonna 632, hänellä ei ollut miespuolista jälkeläistä, joka olisi voinut jatkaa hänen tehtäväänsä.¹⁶ Suuri osa hänen seuraajistaan katsoi profeetan apen Abu Bakrin olevan sopiva tehtävään. Osa profeetan seuraajista ei puolestaan hyväksynyt Abu Bakria vaan uskoivat 'Alin olevan oikea profeetan seuraaja. 'Alin kannattajat olivat uskollisia profeetan perheelle (ahl al-bayt اَهْلُ الْبَيْتِ), ja pitivät tiukasti kiinni siitä, että muslimiyhteisön johtajuus kuuluisi profeetan jälkeläisille.¹⁷ Shiiojen mukaan profeetta Muhammad oli itse kehottanut seuraamaan 'Alia, kun taas Abu Bakrin kannattajat olivat ymmärtäneet, että ihmiset saisivat itse valita profeetan seuraajan. Abu Bakrista tuli näin ensimmäinen kalifi ja hän valitsi seuraajakseen Umarin. Umaria kalifina seurasi Uthman ja lopulta 'Ali.¹⁸

Imaami-oppi on shiialaisuuden yksi merkittävimmistä opinkappaleista. 12-shiialaiset uskovat imaameja olleen nimensä mukaisesti 12, joista ensimmäinen oli 'Ali. 'Alin jälkeen imaameiksi nimitettiin hänen poikansa Hasan ja Hussein ja heidän jälkeensä toimineet imaamit olivat Husseinin jälkeläisiä.¹⁹ Shiialaisuudessa uskotaan, että imaamius oli luonnollinen jatkumo jumalallisen viestin eteenpäin viemiseksi, kun profeetta Muhammad oli ollut profeettojen sinetti.²⁰ Shiialaisuudessa imaamin tehtävä on paitsi uskonnollinen, myös

¹⁴ Shomali 2003, 14.

¹⁵ Betts 2013, 21.

¹⁶ Betts 2013, 10–11.

¹⁷ Heidar 2014, 3.

¹⁸ Shomali 2003, 15.

¹⁹ Heidar 2014, 41.

²⁰ Heidar 2014, 145.

poliittinen. Imaamin tulee johtaa muslimiyhteisöä, sekä tulkita lakia (shari'a, شريعة). Imaamien uskotaan olevan Jumalan sijaisia maan päällä, sekä profeetan seuraaja. Imaamien uskotaan olevan synnittömiä, sekä omaavansa sekä yleistä, että esoteerista tietoa Koraanista.²¹ Uuden imaamin nimitti aina edellinen imaami, lukuun ottamatta 'Alia, jonka nimitti profeetta Muhammad. Taustalla on ajatus siis siitä, että tavalliset syntiset ihmiset eivät voi valita täydellä varmuudella oikeaa imaamia, vaan oikean imaamin valintaan tarvitaan jumalallista tietoa, jota imaameilla on.²²

12-shiialaisuudessa 12. imaamilla al-Mahdilla on erityinen rooli eskatologisessa mielessä. Al-Mahdi kätkeytyi hyvin nuorena muulta ihmiskunnalta, mutta on edelleen elossa Jumalan suojauksessa. Al-Mahdin uskotaan palaavan takaisin tuomiopäivänä ja täyttävän korruptoituneen maailman oikeudenmukaisuudella.²³ Sorron ja epäoikeudenmukaisuuden poistamiseksi al-Mahdi käy taisteluun rinnallaan aiemmat imaamit, profeetta Muhammad ja tämän tytär Fatima, sekä Jeesus. Joukkoon liittyvät myös taivaalliset sotajoukot, sekä arkkienkelit ja yhdessä he tulevat voittamaan maailmassa vallitsevan pahuuden.²⁴ Al-Mahdin katoamisen jälkeen shiioilla ei kuitenkaan ole ollut enää imaamia ketä seurata. Tästä seurasi se, että uskonnollisissa asioissa ihmiset kääntyivät uskonoppineiden puoleen, vaikkei heillä ollut samanlaista asemaa ja tietämystä kuin imaameilla. Poliittinen valta ei kuitenkaan siirtynyt uskonoppineistolle, sillä uskonnollinen ja poliittinen valta kuuluu ainoastaan imaamille.²⁵

2.2 Hazarat – Afganistanin syrjitty vähemmistö

Hazarat ovat kolmanneksi suurin Afganistanin lukuisista etnisistä ryhmistä, jotka puhuvat äidinkielenään daria²⁶. Koko väestöstä heidän osuutensa on noin 19%.²⁷ Hazaroiden etninen alkuperä ei ole täysin varma, mutta monet katsovat heidän polveutuvan mongoleista. Teorian mukaan hazarat ovat mongolivalloittajien, Chagatai-soturien jälkeläisiä. Chagatai, joka oli Tsingis Khanin poika, hallitsi aluetta 1200-luvulla, jolloin sotilaat avioituvat paikallisten naisten kanssa, josta hazara-väestön uskotaan syntyneen.²⁸

Suuri osa hazaroista elää Hazarajat alueella, joka sijaistee vuoristossa keskellä Afganistania. Hazarat ovat uskonnolliselta vakaumukseltaan muslimeja, joista suurin osa on

²¹ Shomali 2003, 93–94.

²² Heidar 2014, 42.

²³ Shomali 2003, 106–109.

²⁴ Amir-Moezzi 2011, 405–407.

²⁵ Heidar 2014, 154–155.

²⁶ Darin kieli on persian kielen murre, tunnetaan myös nimellä hazaragi. Mousavi 1998, xiii.

²⁷ Otfinoski 2004, xii.

shiialaisia, tarkemmin ottaen 12-shiialaisia. Shiialaisen vakaumuksensa takia hazarat ovat Afganistanissa syrjitty ja eristetty väestönosa. Heidän syrjimisensä perustuu myös heidän ulkoisiin kasvonpiirteisiinsä, jotka ovat perintöä mongoliesivanhemmilta, kuten korkeat poskipäät, silmien niin kutsutut mongolipoimut, sekä miehillä ohut parta. Heidän ulkonäköään ja alhaista asemaansa on pilkattu loukkaavilla nimillä, kuten ”hiirtensyöjä-hazara” (Hazara-e mushkhur), ”lättänenä” (bini pochug) ja ”kuorma-aasi” (khar-e barkash).²⁹

Hazarat kokivat erityisesti 1930–1970-luvuilla poliittista syrjintää valtion taholta. Käytännössä tämä näkyi hazara enemmistöisillä alueilla sosioekonomisena eristymisenä muusta väestöstä.³⁰ Hazaroita on käytännössä katsoen eristetty omiin provinsseihinsa, joita kohdellaan eriarvoisesti muuhun väestöön nähden. Eristämisen tarkoituksena on ollut hajauttaa ja siten heikentää hazaroiden poliittista valtaa.³¹ Käytännössä hallitustason eristäminen näyttäytyi valtion varojen jakamisen kieltämisenä hazara-alueille, sekä vähentämällä hazaroiden paikkoja kansallisesta neuvostosta (National Council). Esimerkiksi vuonna 1967 konsiilin 16 paikasta 14 oli korkea-arvoisimpaan väestönosaan kuuluvien pataanien hallussa. Eristämisellä oli myös suoria vaikutuksia tavallisten ihmisten elämään. Terveystenhoito oli huonoa ja lasten mahdollisuudet koulunkäyntiin olivat heikot.³²

Hazaroiden syrjiminen on saanut varsinkin viime vuosikymmeninä paljon vakavampia muotoja. Heitä kohdellaan paitsi toisen luokan kansalaisina, myös avoimesti mestataan, murhataan ja vainotaan. Hazarat ovat joutuneet usean Afganistanin hallituksen vainoamiksi ja tapetuiksi. Tämän seurauksena monet hazarat ovat paenneet paitsi maan sisällä, myös naapurimaihin kuten Pakistaniin ja Iraniin.³³ Yksi pahimmista hazaroihin kohdistuneista vainoista tapahtui kuitenkin Talibanien toimesta. Esimerkiksi vuonna 1998 Taliban valloitti Mazar-i Sharifin kaupungin, tappaen yli 2000 siviiliä, joista valtaosa oli hazaroita. Hyökkäys ei jäänyt Talibanien ainoaksi vaan se teki useita iskuja ja hyökkäyksiä, jotka oli kohdistettu hazara-väestöön.³⁴

²⁸ Farr 2007, 153, 155.

²⁹ Farr 2007, 155, 161.

³⁰ Mousavi 1998, 155.

³¹ Farr 2007, 160.

³² Mousavi 1998, 166–168.

³³ Farr 2007, 160, 163.

³⁴ Farr 2007, 164–165.

2.3 Afganistanilaiset Suomessa ja Euroopassa

Vuonna 2015 Eurooppaa ravisteli pakolaiskriisi. Näistä pakolaisista lähes 200 000 oli kotoisin Afganistanista, mikä on 20% kaikista Eurooppaan saapuneista pakolaisista. Tämä tekee afganistanilaisista toiseksi suurimman pakolaisryhmän Euroopassa heti syyrialaisen jälkeen.

Reitti Afganistanista Eurooppaan tapahtui tänä aikana useimmiten salakuljettajien välityksillä, jotka perivät keskimäärin 5000 dollarin maksun per henkilö. Salakuljettajilla oli kaksi pääreittiä, joista toinen kulki Afganistanin länsiosista Iraniin ja Turkkiin ja sieltä Välimeren kautta Kreikalle kuuluville Lesboksen, Cion ja Kosin saarille. Saarilta matka jatkui Kreikan mantereeseen kautta Balkanille, josta tarkoituksena oli pyrkiä Länsi-Euroopan maihin. Toinen reitti kulki Pohjois-Afganistanin kautta Venäjän ja Ukrainan halki kohti Länsi-Eurooppaa. Suurelle osalle viimeisenä määränä oli muun muassa Saksa, Itävalta tai Ruotsi. Vuoteen 2017 mennessä Euroopan Unionin alueelta palautettiin yhteensä 80 000 afganistanilaista maan heikosta turvallisuustilanteesta huolimatta.³⁵

Vuonna 2015 Ruotsiin teki turvapaikkahakemuksen 36 261 afganistanilaista, kun yhteensä turvapaikkahakemuksia tehtiin Ruotsiin 149 028 kappaletta. Sitten tilanne on rauhoittunut merkittävästi, sillä vuonna 2018 afganistanilaiset jättivät turvapaikkahakemuksia 805 kappaletta. On kuitenkin huomioitava, että Ruotsin afganistanilaisista turvapaikanhakijoista päätöstä turvapaikasta odotti tällöin 1072 henkilöä. Kielteisiä päätöksiä afganistanilaisten joukossa oli 4 940 kappaletta ja myönteisiä 1 420. Afganistanilaisten turvapaikkahakemusten hylkäysprosentti oli tällöin 68,2%.³⁶

Vuonna 2017 Suomessa 1590 afganistanilaisista turvapaikanhakijoista 784 sai kielteisen turvapaikkapäätöksen. Pakolaisten etnistä taustaa ei tilastoida, eikä Suomessa olevien hazaroiden lukumäärästä ole tarkkaa tietoa. Maahanmuuttoviraston arvion mukaan 80% afganistanilaisista turvapaikanhakijoista olisi hazaroita.³⁷ Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2018 Suomessa asuvien ulkomaankansalaisista afganistanilaisia oli 6 198 henkilöä. Afganistanilaistaustaisia henkilöitä oli puolestaan 9 667 henkilöä. Ulkomaalaistaustaisuudella viitataan tässä sekä ulkomailla, että Suomessa syntyneisiin, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla.³⁸ Tämän arvion mukaan voidaan olettaa, että vuonna 2018 Suomessa on ollut noin 15 865 afganistanilaista tai afganistanilaistaustaista henkilöä. On kuitenkin huomioitava, että tämä luku ei kata muun muassa laittomasti maassa oleskelevia henkilöitä.

³⁵ Sarwar 2018, 148-149, 151.

³⁶ Asylum Information Database. Country Report: Sweden, December 2015, 5.; April 2018, 7.

³⁷ Liuhto 2018.

3. Jinnit

3.1 Jinnit Koraanissa

Koraanin mukaan jinnit voidaan käsittää ihmisestä erilliseksi henkiolennoksi enkeleiden ja demonien tapaan. Jinnit kuitenkin muistuttavat ominaisuuksiltaan enemmän ihmisiä: ne ovat kuolevaisia, ne syövät, juovat ja lisääntyvät. Ihmisten tavoin ne voivat muodostaa omia yhteisöjään ja heimoja. Jinnit puhuvat eri kieliä ja ne voivat harjoittaa eri uskontoja, kuten juutalaisuutta, islamia tai kristinuskoa.³⁹ Tärkeimpänä jinnestä ja ihmisiä yhdistävänä piirteenä voidaan pitää niiden omaa vapaata tahtoa, sekä kykyä järkeillä ja omaksua tietoa. Islamin mukaan näitä ominaisuuksia ei esimerkiksi ole enkeleillä. Oman tahdon ansiosta jinnit kykenevät, siinä missä ihmisetkin, valitsemaan noudattavatko ne Jumalan tahtoa vai eivät.⁴⁰

Ihmisen ja jinnien välillä on myös huomattavia eroja, jotka erottavat ne toisistaan. Jinnit ovat näkymättömiä, mutta kykenevät näkemään ihmiset, vaikka ihmiset eivät näe niitä. Koraanin mukaan jinnit myös kykenevät asioihin, jotka eivät ole ihmisille mahdollisia, kuten matkustamaan pitkiä matkoja silmänräpäyksessä tai kantamaan hyvin painavia taakkoja. Suurin ero ihmisten ja jinnien välillä liittyy kuitenkin materiaan mistä heidät on luotu. Koraanin mukaan jinnit on luotu tulesta, siinä missä ihmiset savesta, mikä tekee fyysisen kontaktin ihmisten kanssa mahdottomaksi. Toisaalta joidenkin islamilaisen lain asiantuntijoiden mielestä joitakin Koraanin kohtia voidaan ymmärtää siten, että fyysinen kontakti jinnien ja ihmisten välillä olisi mahdollista.⁴¹ Koraanissa mainitaan kuinka ihmiset ovat pyytäneet apua jinneiltä (72:6)⁴², sekä kuinka Saatanan kosketus on tehnyt ihmisistä hulluja.⁴³

Ibliksen eli Saatanan olemus on islamissa ristiriitainen, eivätkä uskonoppineet ole saavuttaneet konsensusta siitä oliko Iblis langennut enkeli vai jinni. Koraani ei anna tähän yksiselitteistä vastausta vaan antaa vihjeitä kummankin väitteen tueksi. Esimerkiksi kohdassa 17:61⁴⁴ Iblis voidaan ymmärtää enkeliksi. Kyseisessä jakeessa Jumala vaati enkeleitä kumartamaan Adamia. Iblis kuitenkin kieltäytyy kumartamasta, jonka jälkeen Jumala kiroaa

³⁸ Tilastokeskus 2018.

³⁹ Hermans 2017, 310.

⁴⁰ El-Zein 2009, 13–15.

⁴¹ Maarouf 2007, 97–98.

⁴² ”Jotkut ihmiset etsivät turvaa jinneistä, mutta nämä vain lisäsivät heidän pahuuttaan.” Koraani 72:6.

⁴³ Adamu 2012, 157.

⁴⁴ ”Me sanoimme enkeleille: ’Kumartakaa Adamia’. Muut kumarsivat paitsi Iblis, joka sanoi: ’Kumartaisinko minä jotakin, jonka olet luonut savesta?’” Koraani, 17:61.

hänet paholaiseksi, shaytaniksi. Toisaalta Iblis oli luotu tulesta (7:12)⁴⁵, mikä viitaisi hänen olevan jinni. Osa uskonoppineista on tuonut esille myös sen, että mikäli Iblis olisi ollut enkeli, hän ei olisi kyennyt vastustamaan Jumalaa, sillä enkeleillä ei ole omaa tahtoa. Uskonoppineet ovat myös yrittäneet selvittää tätä paradoksia luomalla erilaisia teorioita. Erään teorian mukaan osa enkeleistä olisi luotu valosta ja osa tulesta, mikä ei tosin selitä Ibliksen kykyä kieltäytyä Jumalan käskystä. Toisen teorian mukaan Iblis olisi elänyt enkelien kasvattina, jonka vuoksi myös hänen oletettiin kumartavan Adamia.⁴⁶ Ibliksen sekava rooli näyttäytyy myös omassa tutkimusaineistossani, jossa hän omaa sekä enkelin, että jinnin roolin.

3.2 Jinnit kansanuskomuksissa

Kansanusko kuvaa jinnien toimintaa ja ominaisuuksia hyvin kirjavasti Koraaniin verrattuna. Jinnien esimerkiksi uskotaan pystyvän muuttamaan muotoaan ihmis- tai eläinhahmoksi ja siten olemaan yhteydessä ihmisiin. Marokkolaisessa perinteessä jinnien uskotaan pitävän erityisesti verestä ja maidosta, sekä suosivan elinpaikkoinaan muun muassa luolia, teurastamoita, jokia, sekä käymälöitä. Jinnien uskotaan olevan arvaamattomia ja kostonhimoisia, jotka kostavat kokemansa vääryyden ihmisille esimerkiksi sairauksina. Näin ollen erilaiset oudot tapahtumat ja ilmiöt, kuten onnettomuudet ja äkilliset sairaudet pyritään selittämään jinnien tekoina.⁴⁷

Kuvaukset jinneistä vaihtelevat jonkin verran paitsi kansanuskomusten ja islamilaisen perinteen välillä kuin myös eri maantieteellisillä alueilla. Osa näistä käsityksistä on jopa ristiriidassa keskenään. Esimerkiksi Koraanissa todetaan yksiselitteisesti, että jinnejä eivät voi hallita kuin profeetat ja muut pyhät henkilöt. Kuitenkin esimerkiksi marokkolaisessa kansanperinteessä, perinteiset henkiparantajat ja jinnien karkoittajat buffit, uskovat voivansa hallita jinnejä.⁴⁸ Intian muslimiyhteisöissä puolestaan uskotaan, että osa jinneistä voi jopa nousta pyhimyksen asemaan ja heitä palvotaan siinä missä muitakin pyhimyksiä.⁴⁹ Tämä käsitys on ristiriidassa sen kanssa, että Koraanin mukaan jinnit seuraavat ihmisprofeettoja, sillä jinnien joukosta ei ole noussut pyhimyksiä.⁵⁰

On myös olemassa jinnejä, jotka tunnetaan nimeltä ja heillä on omat persoonalliset piirteensä. Yksi tunnetuimmista jinneistä on Pohjois-Afrikassa esiintyvä, alun perin

⁴⁵ ”Jumala kysyi: ’Mikä esti sinua kumartamasta, vaikka olin käskenyt?’ Iblis vastasi: ’Minä olen parempi kuin hän; Sinä loit minut tulesta mutta hänet (ihmisen) savesta.’” Koraani, 7:12.

⁴⁶ El-Zein 2009, 44, 46–47.

⁴⁷ Hermans 2017, 310–311.

⁴⁸ Maarouf 2007, 88.

⁴⁹ Taneja 2017, 1.

⁵⁰ Maarouf 2007, 97.

sudanilaista alkuperää oleva naispuolinen jinni Aisha Qandisha. Aisha Qandishan kerrotaan näyttäytyvän tyypillisesti miehille ja lumoavan heidät kauneudellaan. Miehet ovat niin sokaistuneita näkemästään, etteivät huomaa jinnin jalkojen tilalla olevan sorkat. Tämän jälkeen Aisha Qandisha muuttuu rumaksi eukoksi, mutta miehen on liian myöhäistä päästä tästä eroon. Aisha Qandisha ottaa uhrinsa puolisoikseen, tehden tästä impotentin muille naisille.⁵¹ Myös Pohjois-Afganistanin alueella tunnetaan samankaltainen naispuolinen ”noita” tai jinni, jota kutsutaan nimellä almasti. Kuitenkaan almastin ei uskota voivan vietellä miehiä samaan tapaan kuin Aisha Qandisha, vaikka omaakin yliluonnollisia kykyjä. Almasti kuvataan epäsiistinä, yliseksuaalisena naisena, joka on vaarallinen erityisesti synnyttävälle naisille. On kuitenkin huomattava, että nämä personoidut jinnit ovat ottaneet vaikutteita paikallistraditioista.⁵²

Kansanuskon parissa elää vahva käsitys siitä, että jinnit kykenevät ottamaan ihmisen valtaansa. Possessiossa jinni valtaa ihmisen kehon ja ottaa tämän mielen haltuunsa. Possessiotila aiheuttaa erilaisia oireita, jotka voivat näyttäytyä (länsimaalaisen termistön mukaan) muun muassa maniana, ahdistuksena, psykoosina, masennuksena tai skitsofreniana. Mikäli jinni vain koskettaa ihmistä, oireet ovat lievempiä: tästä saattaa seurata esimerkiksi kuuroutuminen, halvaantuminen tai sokeutuminen.⁵³ Mikäli ihminen joutuu jinnin possession alaiseksi, ensisijaisena parannuskeinona on usein Koraanin lukeminen possession uhrille. Esimerkiksi somalialaisessa perinteessä saatetaan lukea koko Koraani ja lukijana suositetaan yleensä sellaisia miehiä, jotka osaavat Koraanin ulkoa. Joissakin tapauksissa uhria saatetaan myös lyödä pyyhkeillä tai muulla vastaavalla jinnin poistamisen tehostamiseksi.⁵⁴

Jotta elämä jinnien kanssa olisi mahdollisimman mutkatonta, osa muslimeista toistaa päivittäin tiettyjä tapoja ja rukousformuloita. Esimerkiksi lausumalla ”Bismillah” (”Jumalan nimeen”) ennen kuin astuu oven kynnyksen yli sisään, varoitetaan jinnejä ja toisaalta myös annetaan tiedoksi oma usko Jumalaan. Jinnejä voidaan myös lepytellä eläinuhreilla, ja esimerkiksi uuteen asuntoon muutettaessa ei ole tavatonta uhrata esimerkiksi kanaa asunnossa jo mahdollisesti majaileville jinneille.⁵⁵

Monissa kansanuskomuksissa ja erityisesti somalilaisessa perinteessä jinnit nähdään ensisijaisesti pahansuopina henkinä.⁵⁶ Joissakin tapauksissa jinnit voivat asua ihmisten kodeissa ja ystävystyä heidän kanssaan. Jinnit voivat myös suostutella ihmisiä täyttämään

⁵¹ Gregg 2005, 127.

⁵² Shalinsky 1986, 332–334.

⁵³ Hermans 2017, 311.

⁵⁴ Tiilikainen 2003, 238.

⁵⁵ Gregg 2005, 126–127.

uskonnollisia velvollisuuksiaan ja auttaa heitä vastoinikäymisissä.⁵⁷ Islamin mukaan lapset ovat synneistä vapaita ja siksi heillä on erityisiä kykyjä olla kontaktissa yliluonnollisen kanssa. Tästä syystä erityisesti lapset voivat olla yhteydessä jinneihin ja ystäväystyä heidän kanssaan.⁵⁸

⁵⁶ Tiilikainen 2003, 236.

⁵⁷ Khan 2010, 275, 277.

⁵⁸ Khan 2010, 281.

4. Aineisto ja metodit

4.1 Haastateltavat

Tutkimukseni aineistona käytän haastatteluaineistoa, jossa olen haastatellut eri ikäisiä muslimeja, jotka ovat tulleet Suomeen maahanmuuttajina Afganistanista. Kaikki haastateltavat ovat shiiamuslimeja, jotka kuuluvat hazara-vähemmistöön. Tämä johtuu siitä, että minulla on henkilökohtaisia kontakteja kyseiseen väestönsosaan, mikä on auttanut haastatteluaineiston saamisessa. Lisäksi suurin osa pakolaisina Afganistanista tulleista shiiamuslimeista kuuluu hazara-vähemmistöön.

Tutkielmani kohderyhmänä ovat aikuiset hazarat, jotka ovat syntyneet ja asuneet osan elämästään Afganistanissa. Aineistoani varten haastattelin viittä henkilöä, joista kaksi on miehiä ja kolme naisia. Yritin tavoittaa myös nuorempia haastateltavia, mutta kaikki kieltäytyivät vedoten siihen, etteivät he kokeneet itseään sopiviksi tutkimustani varten. Tästä syystä keskityn tutkielmassani tietyn ikäryhmän uskonnollisten käsitysten tarkasteluun. Lisäksi tutkimukseni rajatun laajuuden huomioon ottaen, koin parhaaksi haastatella erityisesti niitä henkilöitä, jotka olivat innokkaita osallistumaan. Tulin myös siihen lopputulokseen, että nuoremmilla henkilöillä, jotka eivät ole asuneet Afganistanissa kovin pitkään, ei ole samankaltaista kosketuspintaa afganistanilaisen yhteiskunnan vaikutuksesta omiin uskonnollisiin käsityksiin. Tutkimusotokseni pienen koon vuoksi katsoin tarkoituksenmukaisemmaksi keskittyä rajatumpaan kohderyhmään.

Yksi haastatteluista toteutettiin englanniksi, yksi suomeksi ja kolme dariksi, jolloin käytössäni oli tulkki. Jo tutkimuksen alkuvaiheissa tiedostin, että tulkin läsnäolo saattaa vaikuttaa haastateltavan vastauksiin. Tulkki ei myöskään voi kääntää täysin virheettömästi ja kattavasti sitä mitä haastateltava on sanonut, jolloin vaarana ovat väärinymmärrykset puolin ja toisin. Koin kuitenkin, että tutkimusaineistoni jäisi rajoittuneeksi, mikäli haastattelisin vain suomen kielen taitoisia ihmisiä, sillä tulkattavat henkilöt edustivat vanhempaa sukupolvea, joita olisi muuten ollut vaikea saada haastateltavaksi. Suojellakseni haastateltavieni yksityisyyttä olen muuttanut henkilöiden nimet. Seuraavaan taulukkoon olen koonnut haastateltavat, heidän ikänsä, sukupuolensa, sekä vuoden, jona haastateltavat jäivät Suomeen asumaan.

Taulukko: Haastateltavien taustatietoja

Nimi	Ikä	Sukupuoli	Saapuminen Suomeen
Ghaffar	43	Mies	1999
Giti	59	Nainen	2001
Nadia	34	Nainen	2001
Amina	49	Nainen	2002
Nasir	55	Mies	2002

Kolme haastateltavista, Giti, Nasir ja Amina halusivat käydä haastattelun omalla äidinkielellään. Kaikki kolme ovat aikanaan saapuneet YK:n kiintiöpakolaisina perheidensä kanssa Suomeen. Kaikki kolme ovat myös asuneet joitakin vuosia Iranissa ennen Suomeen tuloa. Nasirilla on muista poiketen taustallaan myös islamilaisen teologian opintoja, joita hän suoritti Iranissa asuessaan.⁵⁹

Nadia on haastatteluaineistoni nuorin henkilö ja hänen kanssaan kävimme haastattelun suomeksi. Hän on Gitin, Nasirin ja Aminan tavoin asunut myös Afganistanin lisäksi Iranissa ja saapunut YK:n kiintiöpakolaisena Suomeen. Toisin kuin muut haastateltavat, Nadia on ollut teini-ikäinen Suomeen saapuessaan ja käynyt Suomessa muun muassa lukion.⁶⁰

Ghaffarin kanssa haastattelu käytiin englanniksi, mutta tässä tutkielmassa käytetyt lainaukset olen kääntänyt suomen kielelle. Ghaffar poikkeaa muista haastateltavista siinä, että hän on ainoa, joka ei ole tullut Suomeen pakolaisena. Hän kertoi tulleensa Suomeen ensimmäisen kerran vuonna 1998 työmatkalle ja vuonna 1999 hän jäi asumaan Suomeen opiskellakseen täällä. Siitä asti hän on asunut ja työskennellyt Suomessa, mutta kertoi käyvänsä säännöllisesti joka vuosi Afganistanissa.⁶¹

4.2 Teemahaastattelu

Toteutin haastattelun teemahaastattelun menetelmin. Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu etenee haastattelun kannalta keskeisten teemojen mukaisesti. Kaikkien tutkimukseen liittyvien ilmiöiden esille tuomisen kannalta on erityisen tärkeää se, että valitut teemat ovat riittävän väljiä. Toisin sanoen tarkoituksena ei ole se, että haastattelijalla olisi tarkkoja yksityiskohtaisia kysymyksiä, vaan haastattelija voi muokata kysymyksiä sen

⁵⁹ Haastattelut 2, 4 ja 5.

⁶⁰ Haastattelu 3.

⁶¹ Haastattelu 1.

mukaan, kuinka haastattelu etenee. Haastattelija voi siis muotoilla haastattelun kysymykset ennalta, mutta voi vaihtaa niiden sanamuotoa tai järjestystä. Teemahaastattelun etuna onkin, että se antaa haastateltavalle mahdollisuuden tuoda esille omia näkökulmiaan ja mielipiteitään, sekä kokemuksiaan ja tulkintojaan.⁶²

Joustavuuden periaate on tärkeä osa puolistrukturoitua haastattelua. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että haastattelija osaa muokata haastatteluaan haastattelutilanteen mukaan. Haastattelussa on tärkeää pysyä valituissa teemoissa, mutta tarpeen vaatiessa haastattelija voi myös joustaa tässä. Joustavuuden periaatteeseen liittyy myös olennaisesti ajatus kielellisestä joustavuudesta eli haastattelijan kykyä muokata kielellistä ilmaisuaan haastateltavan kielellisen ilmaisun mukaiseksi. Joustavuuden periaate kohdistuu myös siihen, kuinka haastattelija esittää kysymyksensä. Tärkeää on kuitenkin se, että kysymysten ydinsisältö säilyy, vaikka kysymyksen muotoilu tai järjestys vaihtuisi. Kysymysten esitysjärjestys voi vaihdella, esimerkiksi jos haastateltava itse tuo esille teeman, jota olisi tarkoitus käsitellä vasta myöhemmin. Haastattelija voi lisäksi tarvittaessa kysyä tarkentavia lisäkysymyksiä.⁶³

Haastattelua varten olin luonut väljän haastattelurungon, jonka kysymykset ovat riittävän avoimia, jotta haastateltaville jää mahdollisuus tuoda omia mielipiteitään ja näkemyksiään esille.⁶⁴ Haastattelurunko toimi lähinnä suuntaa antavana, sillä haastattelu muovautui hyvin omannäköiseksi kunkin haastateltavan kanssa. Kysyin myös paljon kysymyksiä haastattelurungon ulkopuolelta, jotta saisin tutkittavasta aiheesta mahdollisimman paljon irti. Haastatteluissa pyrin ohjaamaan keskustelua ennalta määrättyihin teemoihin, jotka olivat jinneihin liittyvät käsitykset, sekä kuinka nämä käsitykset ovat muuttuneet Suomeen tulon jälkeen. Muita kantavia teemoja olivat kohtaaminen jinnin kanssa, possessio, sekä kertomusperinteet. Haastattelujen jälkeen litteroin haastattelut kirjalliseen muotoon. Litteroidessani olen kirjoittanut sanasta sanaan mitä haastateltavat ovat sanoneet, mutta osaan tässä tutkielmassa olevista lainauksista olen hieman korjannut sanamuotoja, jotta teksti pysyisi ymmärrettävässä muodossa. Lisäksi Ghaffarin haastattelun olen kääntänyt itse englannista suomeksi.

4.3 Haastattelun etiikka

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) on julkaissut ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisiä periaatteita koskevan ohjeistuksen, jota olen noudattanut tätä tutkielmaa tehdessäni.

⁶² Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48, 67.

⁶³ Hirsjärvi & Hurme 2001, 102–104.

⁶⁴ Ks. liitteet.

Tutkielmani kannalta keskeisimpiä periaatteita ovat haastateltavien suostumus, tutkimusaineiston asianmukainen käsittely ja säilytys, sekä haastateltavien yksityisyydensuojasta huolehtiminen.⁶⁵ Haastateltavien suostumuksen olen saanut suullisesti, joka on todettavissa haastatteluiden nauhoituksista. Nauhoituksia ja niiden litterointeja olen säilyttänyt asianmukaisesti salasanasuojauksen takana. Tutkielman valmistuttua poistan kaikki nämä tiedostot. Olen suojannut henkilöiden anonymiteettiä keksimällä haastateltaville pseudonyymit, sekä kiinnittänyt huomiota siihen, etten paljasta tutkielmassani mitään sellaisia asioita, joista kyseiset henkilöt voisi tunnistaa.

Haastattelutilanteeseen liittyy useita eettisiä seikkoja, jotka on syytä ottaa huomioon jo haastattelua suunnitellessa. Ensinäkin haastattelutilanteessa on varmistettava haastateltavan itsemääräämisoikeus. Tämä ei tarkoita ainoastaan haastatteluun suostumista, vaan myös haastattelutilanteessa mahdollisuutena kieltäytyä vastaamasta. Haastateltavaa ei myöskään saa painostaa osallistumaan tutkimukseen. Haastateltavalle on annettava riittävästi tietoa tehtävästä tutkimuksesta, jotta tämä tietää mihin on todella sitoutumassa.⁶⁶

Maahanmuuttajia ja etnisiä vähemmistöjä haastatellessa on otettava huomioon kulttuurierot, jotka saattavat vaikuttaa haastattelun kulkuun. Mikäli haastattelija ja haastateltava eivät kykene ymmärtämään toisiaan, syntyy vuorovaikutuksellisia ongelmia. Ongelmat voivat liittyä paitsi kieleen, myös tapaan ymmärtää ja hahmottaa maailmaa ja sen ilmiöitä. Pahimmassa tapauksessa väärinymmärrykset voivat johtaa siihen, etteivät haastattelun tavoitteet tule täytetyiksi. Tästä syystä on suotavaa, että haastattelija perehtyy mahdollisimman hyvin haastateltaviensa kulttuuriin, jotta molemmat haastattelun osapuolet voisivat ymmärtää toisiaan.⁶⁷ Olen itse ollut kohderyhmäni edustaman kulttuurin eli afganistanilaisten shiiojen kanssa tekemisissä lähes päivittäin viimeisen kuuden vuoden ajan. Olen tänä aikana oppinut ymmärtämään afganistanilaisille ja shiia-muslimeille tärkeitä arvoja, sekä tapakulttuuria. On toki paljon sellaista, mitä en itse ryhmän ulkopuolisena jäsenenä tiedä tai ymmärrä, mutta katson oman henkilökohtaisen kokemukseni auttaneen paljon haastatteluja tehdessä. Monet afganistanilaisille tyypilliset tavat heijastuivat suoraan haastattelutilanteisiin varsinkin vanhempien haastateltavien kohdalla. Mikäli en olisi ollut näistä seikoista tietoinen, olisivat haastattelutilanteet voineet olla paljon haastavampia.

Haastattelun rakenne muotoutuu kysymyksistä ja vastauksista, joiden sosiaaliset säännöt linkittyvät arkikeskusteluun: on oletettavaa, että kysymyksen esittäjä saa toiselta osapuolelta

⁶⁵ Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7–13.

⁶⁶ Ranta & Kuula-Luumi 2017, 357–358.

⁶⁷ Rastas 2005, 83–84.

jonkinlaisen vastauksen. Mikäli vastausta ei saada, kysymyksen asettelija alkaa tehdä johtopäätöksiä: oliko kysymykseni ymmärrettävä? Oliko kysymykseni vaikea tai arkaluontoinen? Kuuliko toinen kysymystäni? Kysymykseen vastaamatta jättäminen voi synnyttää väärinymmärryksiä tai loukkaantumista. Mikäli toinen osapuoli ei reagoi hänelle esitettyyn kysymykseen, hän rikkoo keskustelun rakennetta. Samat periaatteet koskevat myös haastattelutilannetta.⁶⁸ Kysymyksen ja vastauksen -periaatteeseen liittyvät ongelmat heijastuivat myös omiin haastatteluihini. Kysymyksiini ei aina vastattu vaan osa haastateltavista keskittyi kertomaan niistä asioista, jotka kiinnostivat heitä itseään. Tämä asetti minut tutkijan roolissa hankalaan asemaan, sillä pysyminen ennalta valituissa teemoissa oli tästä syystä haastavaa. Toisaalta ymmärsin, että taustalla olivat myös erot keskustelukulttuureissa. Tästä syystä jouduin kysymään samat kysymykset useita kertoja, tosin hieman eri sanamuodoilla, jotta saisin tutkimukseni kannalta olennaisimmat asiat selville.

4.4 Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Sisällönanalyysin keskeisimpänä tavoitteena on löytää aineistosta erilaisia merkityksiä ja kuvata niitä sanallisesti. Metodin avulla aineistoa käsitellään tiivistämällä siitä olennaisimmat osat, sekä etsimällä yhtäläisyyksiä ja eroja eri lähteiden välillä. Menetelmän avulla voidaan koota hajanaisesta aineistosta johdonmukainen kuvaus tarkastelun kohteena olevasta ilmiöstä. Sisällönanalyysin tarkoituksena on siis pyrkiä luomaan tutkittavasta aiheesta tiivistetty kuvaus, joka linkittyy aiempaan tutkimukseen, sekä laajempaan asiayhteyteen.⁶⁹

Laadullisessa sisällönanalyysissä on kyse siitä, että tutkimusaineisto jaetaan osiin ja niistä muodostetaan erilaisia käsitteitä. Käsitteellistämisen jälkeen aineisto kootaan ja järjestellään uudestaan selkeäksi kokonaisuudeksi. Analysointivaiheessa sanallisesti kuvattua aineistoa voidaan analysoida myös kvantitatiivisin menetelmin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kyseisestä aineistosta tuotetaan määrällisiä tuloksia. Laadullista sisällönanalyysiä voidaan harjoittaa kolmella eri tavalla: aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti.⁷⁰ Tässä tutkielmassa hyödynnän teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä oman tutkimusaineistoni analyysimenetelmänä.

Teoriaohjaava analyysi ei suoraan pohjaa tiettyyn teoriaan, mutta selkeitä kytkentöjä teoriaan on nähtävissä. Toisin sanoen teoria toimii apukeinona analyysin muodostamisessa.

⁶⁸ Ruusuvuori & Tiittula 2005, 26–27.

⁶⁹ Tuomi & Sarajärvi 2003, 105–107.

⁷⁰ Tuomi & Sarajärvi 2003, 109–110.

Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teoreettiset käsitteet eivät nouse suoraan aineistosta aineistolähtöisen analyysin tapaan vaan nousevat ilmiöstä aiemmin tunnettujen käsitteiden pohjalta. Aineistoa analysoidessa teoriaohjaava analyysi muistuttaa aluksi paljon aineistolähtöistä analyysiä, mutta se kytketään lopuksi osaksi teoreettista viitekehystä.⁷¹ Olen edennyt tarkastelemalla aineistoani sen omilla ehdoilla, ottaen kuitenkin huomioon käyttämäni teoreettisen viitekehysten, eletyn uskonnon teorian. Olen analyysissäni yhdistänyt haastateltavien kertomuksia eletyn uskonnon käsitteisiin.

Sisällönanalyysiä on toisaalta kritisoitu siitä, että analysointiprosessissa käytetään kvantitatiivista analyysiä kvalitatiiviseen aineistoon. Käytännössä tällä viitataan luokittelun suoraviivaisuuteen, kuten kuinka luokittelussa keskitytään laskemaan tiettyjen sanojen esiintymistiheyttä. Sisällönanalyysiä on myös arvosteltu sen yksinkertaisuudesta. Metodista on kritisoitu siitä, että se nähdään ”helppona” valintana, jolloin analyysi jää pelkän kategorisoinnin tasolle, jolloin tutkijan omat oivallukset jäävät taka-alalle.⁷² Omassa analyysiprosessissa olen ottanut huomioon sisällönanalyysiin liittyvät ongelmat. Aineiston litteroinnin jälkeen olen teemoitellut haastatteluaineistoani ja peilannut näitä teemoja eletyn uskonnon teorian kannalta keskeisiin teemoihin. Valikoin haastatteluaineistosta esiin tärkeimmät sitaatit, joiden pohjalta aloin muodostamaan analyysiä. Analyysiprosessissa keskeisimpänä tavoitteenani on ollut löytää yhtymäkohtia teorian ja aineistoni väliltä, sekä kriittisesti arvioida teorian toimivuutta.

4.5 Eletty uskonto teoreettisena viitekehysenä

Kaikkien uskonnollisten traditioiden sisällä on erimielisiä tai jopa keskenään täysin ristiriitaisia näkemyksiä opillisista kysymyksistä. Erilaiset kansanomaiset uskonmuodot heijastelevat paitsi yhteiskunnallista ja kulttuurillista ympäristöä, myös yksilöllistä elämäkokemusta. Nämä eri uskonnonharjoituksen muodot kehittyvät ja leviävät eteenpäin ilman uskonnollisten instituutioiden vaikutusta.⁷³ Eletyn uskonnon (lived religion) teoria käsittelee juuri näitä institutionaalisen uskonnon ulkopuolella vallitsevia uskonnon muotoja. Tässä tutkielmassa tarkastelen haastatteluaineistostani nousevia kuvauksia jinneistä eletyn uskonnon näkökulmasta.

Meredith McGuire on yksi tunnetuimmista eletyn uskonnon teoreetikoista. McGuiren mukaan eletty uskonto on uskonnollista toimintaa, jota leimaa itseohjautuvuus, yksilöllinen

⁷¹ Tuomi & Sarajärvi 2003, 98–99; 116.

⁷² Salo 2015, 169–170.

⁷³ Hovi 2014, 80.

kokemus sekä ruumiillisuus. Institutionaalinen uskonto pyrkii toiminnallaan säätelemään uskonnollisia tapoja, moraalia, oppijärjestelmää, sekä ylläpitämään sosiaalista kontrollia. Niin sanottu epävirallinen uskonto tai eletty uskonto eivät välttämättä noudata kaikkia institutionaalisen uskonnon ja sen auktoriteetin määrittelemiä käsityksiä oikeaoppisuudesta. Eletyn uskonnon käytännöt ja uskomukset saattavat joissakin tapauksissa näyttäytyä ristiriitaisina tai jopa harhaoppisina. Tämä johtuu siitä, että yksilön henkilökohtaiset uskomukset ja käytänteet ovat lähinnä käytännön elämään sidottuja ja usein arjen keskellä improvisoituja.⁷⁴

Kansanuskon parissa jinnit voivat myös vallata ihmismielen ja alkaa hallitsemaan tämän kehoa.⁷⁵ Tähän liittyy myös ajatus eletyn uskonnon ruumiillisuudesta. McGuiren mukaan eletyssä uskonnossa erityisen tärkeällä sijalla ovat juuri ruumiilliset kokemukset, sillä ne tekevät uskomukset – eli tässä tapauksessa jinnit – todellisiksi ja läsnä oleviksi.⁷⁶ Ruumiillisuutta voidaankin pitää uskonnotutkimuksen merkityksellisimpänä osa-alueena: ilman ihmisten kehoja ja niihin liittyviä ruumiillisia tuntemuksia, uskontoa ei voi olla olemassa.⁷⁷ Tästä syystä tarkastelen myös omassa tutkimuksessani jinnien ruumiillisia merkityksiä osana uskonnollista elämää.

Toinen eletyn uskonnon teorian pioneereista on Robert Orsi. Orsin mukaan eletyssä uskonnossa uskonnolliset käytänteet ovat jatkuvassa muutoksessa elämän eri kohdissa. Uusia uskonnollisia ideoita syntyy kopioimalla, muokkaamalla ja lainaamalla vaikutteita ympäröivästä maailmasta. Tästä syystä ihmisten uskomuksia ei voida tarkastella ilman, että kiinnitettäisiin huomiota ihmisen aktiiviseen toimintaan.⁷⁸

Ole Riis ja Linda Woodhead ovat havainnollistaneet virallisen ja epävirallisen uskonnon välisiä eroja konsekraation (consecration) ja insignaation (insignation) käsitteillä. Konsekraatio viittaa niihin uskonnollisiin käsityksiin, rituaaleihin, oppeihin ja symboleihin, jotka nousevat virallisen uskonnon piiristä. Nämä uskonnollisuuden piirteet on siis määritelty ylhäältä käsin ja niiden tarkoituksena on toimia yhteisöä yhdistävinä tekijöinä. Insignaatio vastaavasti tarkoittaa niitä uskonnon sisältöjä ja muotoja, jotka lähtevät niitä harjoittavien ihmisten aloitteesta. Insignaatiossa keskeiset uskonnon sisällöt nousevat yksilön ja yhteisön omista emootioista ja kokemuksista, jotka eivät välttämättä ole hyväksytyjä virallisen

⁷⁴ McGuire 2008, 12-13, 16; Utriainen 2018, 113.

⁷⁵ Hermans 2017, 311.

⁷⁶ McGuire 2008, 100.

⁷⁷ Utriainen 2018, 116.

⁷⁸ Orsi 1997, 8.

uskonnon taholta. Käytännössä yksilöt harjoittavat sekä virallista, että epävirallista uskontoa, mutta täydellistä harmoniaa niiden välillä ei ole.⁷⁹

Eletyssä uskonnossa yhteisön rooli näyttäytyy myös tärkeänä, vaikka yksilön kokemukset ovatkin subjektiivisia. Yksilöiden uskonnollisuus heijastuu aina yhteisöön, sekä ympäröivään yhteiskuntaan. Tähän liittyy käsitys eletyn uskon performatiivisuudesta. Yksilön kokemukset, ajattelumallit ja uskonnolliset opit ovat vuorovaikutuksessa muiden yksilöiden sekä yhteisön kanssa. Yhteisö voi säädellä eletyn uskon performatiivisuutta luomalla erilaisia kieltoja ja sääntöjä. Toisaalta säädelty toiminta voi peilautua yksilöön palkitsevassa mielessä, jolloin esimerkiksi tutut symbolit ja rituaalit vahvistavat omaa uskonharjoitusta.⁸⁰ Rituaalien avulla ihminen voi kokea ja ilmaista asioita, joilla on suuri merkitys paitsi itselle, myös yhteisölle. Epävirallisessa uskonnossa rituaalit voivat auttaa ilmaisemaan ja käsittelemään elämässä tapahtuvia muutoksia. On kuitenkin muistettava, että eletty uskonto ei ole vain yksilöllistä vapautta harjoittaa uskontoa. Vaikka yksilöt ovat eletyssä uskonnossa aktiivisia toimijoita, heihin kuitenkin vaikuttavat yhteiskunnan rakenteet, sekä voima- ja valtasuhteet.⁸¹ Esimerkiksi jinnien karkotukseen liittyvät rituaalit ovat yhteisön määrittelemiä, jolloin yhteisön merkitys on välttämätön. Jokin yllättävä tapahtuma tai onnettomuus voidaan yhdistää liittyväksi jinneihin ja tällöin suoritettavat rituaalit määrittyvät vallitsevan tilanteen mukaan.

Elettyyn uskontoon liittyy myös vahvasti termi arjen uskonto (everyday religion). Nancy Ammerman on tarkastellut elettyä uskontoa erityisesti siitä näkökulmasta, kuinka se näyttäytyy osana ihmisten arkipäiväisiä toimintoja ja arkisia keskustelunaiheita. Ammermanin mukaan arjen uskonnollisuutta tarkastellessa tulee laajentaa näkökulmaa myös niihin arjen pieniin toimintoihin, jotka jäävät helposti huomaamatta. Arjen uskonto voi olla rukoilua tai pyhien tekstien lukemista, mutta se voi näyttäytyä myös esimerkiksi ristikaulakorun käyttönä tai henkisestä kasvusta kertovan tatuoinnin ottamisena.⁸² Ammermanin mukaan uskonnollisuus ja sekulaarisuus kietoutuvat yhteen, eikä niitä voida pitää toisiaan poissulkevinä vastavoimina. Näin ollen arjen uskonnollisuus voi tapahtua missä tahansa, julkisessa tai yksityisessä tilassa.⁸³

⁷⁹ Riis&Woodhead 2010, 102–105; 108.

⁸⁰ Kejonen & Ratinen 2006, 5; Utriainen 2018, 115.

⁸¹ Utriainen 2018, 118.

⁸² Ammerman 2013, 289–290.

⁸³ Ammerman 2007, 9.

Eletystä uskonnosta voidaan käyttää myös nimitystä vernakulaari uskonto⁸⁴.

Vernakulaarin uskonnon teoriassa päähuomio on ruumiillisuuden ja performatiivisuuden ohella ihmisten kertomat narratiivit ja kuinka omaa uskoa sanallistetaan. Narratiivit voivat olla joko kertomuksia omista kokemuksista, myyttejä tai muita verbaalisen ilmaisun muotoja. Tutkimuksessa olennaista onkin keskittyä ihmisten itse antamiin merkityksiin omasta uskostaan ja sen harjoittamisesta.⁸⁵ Omassa haastatteluaineistossani narratiivit nousivat myös yhdeksi keskeiseksi teemaksi, jota käsittelem analyysissäni.

Tässä tutkielmassa keskityn tarkastelemaan aineistoani viiden eletyn uskonnon teeman mukaisesti. Ensimmäisenä teemanani on narratiivisuus. Osa haastateltavista kertoi kokemuksistaan narratiivien kautta, joten se oli varsin luonnollinen teema lähestyä. Tarkastelen lisäksi, kuinka narratiivit ovat muodostaneet sukupolvien lävitse kulkevan ketjun, jolla jäsennetään omaa uskoa ja toisaalta viedään kertomuksia eteenpäin. Toisena näkökulmanani on eletyn uskonnon performatiivisuus suhteessa jinneihin. Käsittelem performatiivisuutta erityisesti rituaalien näkökulmasta, sekä millaisia rituaaleja jinnien kanssa toimimiseen liitetään. Kolmanneksi tarkastelen kehollisuutta, johon liittyy olennaisesti myös jinnipossessio. Käsittelem jinnipossessiota kuitenkin omissa luvussaan, sillä nämä kokemukset poikkeavat merkittävästi muista kehollisista kokemuksista. Viidentenä teemanani on uskonnollisten käsitysten muutokset. Tässä kohtaa keskitän huomioni siihen kuinka ympäröivä yhteiskunta ja henkilökohtaiset kokemukset ovat vaikuttaneet uskonnollisiin käsityksiin ja tapoihin.

⁸⁴ Vernakulaari eli kansankielinen uskonto on nimitys, jota käytetään folkloristisessa tutkimuksessa. Utriainen 2018, 116.

⁸⁵ Bowman & Valk 2012, 6.

5. Jinnit osana elettyä uskontoa

5.1 Narratiivit eli kertomukset sukupolvelta toiselle

Narratiivit ovat ihmiselle luonnollinen tapa kertoa omista kokemuksistaan. Ne näyttäytyvät uskontoperinteiden eteenpäin viennissä, mutta myös tavallisessa arkipuheessa. Narratiivit edustavat ihmisen mieltä, eli sitä kuinka yksilö tai yhteisö tulkitsee ympäröivää todellisuutta.⁸⁶ Elettyyn uskontoon kuuluu olennaisesti sen yksilöllinen ulottuvuus. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että yksilön uskonnonharjoitus tai uskonnolliset käsitykset olisivat täysin subjektiivisia, sillä yksilöt muodostavat yhteisöjä, jotka jakavat tiettyjä uskomuksia ja arvoja. Yksilöllisyys kuitenkin nousee henkilön subjektiivisista kokemuksista, jotka tekevät uskosta juuri hänelle merkityksellistä.⁸⁷ Uskonnon voidaan ajatella olevan eräänlainen muistojen ketju, jonka kautta ihmiset tulevat osaksi yhteisöä. Tätä ketjua välitetään eteenpäin sukupolvelta toiselle paitsi rituaalien, uskomusten ja pyhien kirjoituksien muodossa, myös koettuina ja jaettuina tunteina.⁸⁸

Sukupolvelta toiselle ulottuva perimätieto näyttäytyy vahvasti myös omassa aineistossani. Jinneihin liittyvä tieto perustui haastateltavieni kokemuksessa ensikädessä omilta vanhemmilta kuultuun perimätietoon. Haastateltavat kertoivat erilaisia tarinoita, joista osa linkittyi tosipahtumiin ja osa puolestaan kansansatuihin tai haditheihin. Esimerkiksi profeetta Muhammadin kerrottiin kohdanneen jinnejä erilaisissa tilanteissa. Erityisen vahvasti perimätieto keskittyi varoittamaan jinnien vaarallisuudesta. Giti kertoi itse vieneensä myös perinteitä eteenpäin ja oletti myös tyttärensä kertovan omille lapsilleen.

G: Minun isoisovanhemmat on sitten varmaan kertonut jälkimmäisille sukupolville, että mitä pitäis tehdä ja miten ei saisi tehdä (jinneihin liittyen). Ja myös esimerkiksi minäkin, minun tyttärelleni. Minulla on myös lapsenlapsi, ja kun minun tyttäreni sitten vie lapsensa pesulle, suihkuun, sitten hän jättää sitä (lasta) vähän kuivumaan ja hän itse poistuu sieltä suihkusta. Niin minä olen ollut hänelle, että ”Miksi? Et saa jättää sitä lapsi sinne yksin suihkuun, että se on vaarallista. Että, häntä voidaan riivata”. Eli jos minun tyttäreni uskoo siihen, niin sitten hän ehkä vielä jatkaa tarinan kertomusta jälkimmäisille sukupolville.⁸⁹

Oman persoonallisen uskonnollisen kokemuksen jakaminen muun yhteisön jäsenten kanssa muodostaa niin kutsutun todistamisen tradition (tradition of witnessing). Yhteisön sisällä jaettavat kertomukset pyrkivät usein mukailemaan traditionaalista uskontoa, joskin omille tulkinnoille ja kokemuksille jätetään usein paljon liikkumatilaa. Kertomuksia voidaan usein

⁸⁶ Sjöblom 2008, 64.

⁸⁷ McGuire 2008, 12.

⁸⁸ McGuire 2008, 100.

⁸⁹ Haastattelu 2.

myös hyödyntää esimerkkeinä tai selityksinä merkillisistä tapahtumista.⁹⁰ Omassa aineistostani nousi mielenkiintoinen kertomus Gitin kertomana.

G: Mutta nyt puhutaan sitten balasta⁹¹. -- sitä rinnastetaan jinneihin, se voi olla myös joku demoni tai noita. -- Enoni on ollut -- menossa kaupunkiin. Ja sitten yhtäkkiä hän huomaa, että joku toinen henkilö on myös istunut hänen hevosen selässä, hänen takanaan. Ja kun hän kääntää katseensa, niin hän näkee isokokaisen naisen. Ja sitten minun enoni sitten sanoo hänelle, että ”Kuka sinä olet? Miksi sinä olet minun hevoseni selässä?” Niin hän (nainen) sanoo, että ”Minä tulen sitten mukanasasi”. Ja sitten enoni tappelee hänen kanssaan, ei halunnut häntä sinne. -- Niin sitten ne painivat ja siellä sitten minun enoni voittaa tämän isokokaisen naisen. -- Hänellä (naisella) on ollut useita lettejä ja yhden letin hän leikkaa ja antaa sen minun enoni käteen ja sanoo, että ”Tässä on minun lettini, että sinä voit kutsua minua tällä. Jos sinä olet avun tarpeessa, niin ota minun yhden hiuksen ja polta sitä, niin minä saavun sinne ja minä autan sinua”. Ja sitten tämä nainen lähtee. Ja sitten enoni heittää hänen lettinsä tämän naisen perään ja jatkaa matkaansa. Kun hän saapuu keskustaan, hän majoittuu erääseen hotelliin. Ja yöllä, kun hän on ollut nukkumassa -- hän tuntee kovan iskun omaan mahaan. Ja sitten kun hän herää siihen, hän näkee saman naisen siinä. Ja sitten, tämä nainen lähtee juoksee pois. Enoni juoksee hänen peräänsä ja huutaa: ”Ottakaa hänet kiinni!”, mutta kun muut ihmiset herää huoneistaan niin sitten kukaan ei näe ketään. -- Ja sitten neljän päivän kuluttua enoni kuolee, koska siihen iskuun mitä hän oli saanut mahaansa, niin on erittynyt -- keltaisen värisen neste, jonka seurauksena sitten hän on kuollut.⁹²

Tämä kertomus on toiminut Gitille selittävänä esimerkkinä siitä, miksi hänen enonsa on kuollut niin yllättäen. Kertomuksen alussa Giti itsekkin toteaa, ettei ole varma onko bala oikeastaan jinni vai ei. Havaitsin myös muissa haastatteluissa, etteivät rajat jinnien, demonien tai muiden pahansuopien olentojen välillä olleet täysin selkeitä. Tällä ei kuitenkaan käytännön tasolla vaikuttanut olevan juuri merkitystä, sillä pääosin jinnit ymmärrettiin pahoina olentoina. Dramaattisten asioiden ja onnettomuuksien lisäksi jinnien teoilla voidaan selittää myös hyvin arkipäiväisiä asioita, joille ei tunnu löytyvän selitystä. Amina kertoi minulle tarinan omasta kokemuksestaan, jossa jinni asui heidän asunnossaan.

A: (Asuntonme) yläkerrassa asui vuokranantaja itse. Ja eräänä päivänä -- he sanoivat he menevät muutamaksi päiväksi kaupungista pois koko perheineen. -- Noin puoli tuntia sen jälkeen, kun olivat lähteneet, minä kuulin, että heidän asunnosta -- vesi valuu kovalla paineella ikään kuin, että joku hana olisi auki täysillä tai putki olisi mennyt rikki. -- Itse menin sinne niiden ovelle, kuuntelin, että vesi valuminen edelleen kuului siitä asunnosta. Koputin -- kukaan ei avannut ovea. Tulin takaisin alas ja sitten minun mieheni lounasaikaan -- tuli takaisin kotiin. -- Hän meni kylpyhuoneeseen -- ja sitten hän sanoi, että ”Onko tämä naapuri sitten tuolla? Eikö niiden piti olla jo matkoilla? Miksi kuuluu heidän asunnosta veden valumista?” Minä kerroin tarinan hänelle -- Sit mieheni sanoi, että ”No ehkä joku on siellä talossa, no ei se mitään iso asia ole.” Ja mieheni sitten peseytyi ja sitten hän söi lounas ja lähti takaisin töihin. Ja sit illalla myöhään -- hän palasi takaisin. Ja hän meni uudestaan peseytymään, niin

⁹⁰ Hovi 2014, 82–83.

⁹¹ Bala viittaa samankaltaiseen olentoon kuin almasti, jota käsittelemme aiemmin taustaluvuissa.

hän kuuli edelleen veden valumista -- ja sit mieheni vähän huolestui, että jos siellä putki on mennyt rikki tai vesihana on auki, ettei sitten syntyisi vesivahinkoa. -- Mut minä kerroin, ”Minä tiedän tämän vuokranantajan sisko asui toisella kadulla, että mennäänkö sitten pyytää häneltä apua tai jos hän tulisi katsomaan tilannetta, jos hänellä on avainta.” – Hän (vuokranantajan sisko) tuli ja sit yks toinen naapuri tuli, eli neljä silminnäkiä oli siinä. -- Ja sitten ovea avataan, ja sitten kun mennään asunnon sisälle, ei oo mitään hanoja auki, eikä mitään putkia oo sitten mennyt rikki eikä vesivahinkoja syntynyt missään eikä pisaraakaan vettä näkyy missään. -- Kaikki neljä henkilö kuuli, että vesi valuu. Ja kun avattiin ovia, niin sitten se valuminen lakkas.⁹³

Aminan ja Gitin kertomuksia yhdistää se, että molemmissa tapauksissa jinni katoaa salaperäisesti muiden ihmisten lähestyessä. Lisäksi molemmissa tarinoissa jotakin outoa tai yllättävää tapahtumaa selitetään jinnien tekoina. Aminan kertomuksessa puolestaan veden valumista ei aluksi osattu yhdistää jinneihin. Myöhemmin kun asiasta kerrottiin vuokranantajalle, tämä vahvisti, että talossa oli jinni. Vuokranantajan mukaan jinnistä ei tarvinnut olla peloissaan, vaan se oli heidän ystävänsä. Aminan mukaan tämä selitti myös muut oudot tapahtumat, joita oli talossa todistanut. Vuokranantajan vakuutteluista huolimatta Amina ei enää uskaltanut asua talossa vaan muutti pian perheineen pois.

Haastateltavien mukaan varsinkin lapsille pyrittiin antamaan erilaisia ohjeita ja varoituksia jinnien välttämiseksi. Haastatteluissa toistui, kuinka vanhemmat ihmiset kehottivat lapsia välttämään raunioita, hylättyjä paikkoja tai liikkumista yöaikaan yksin. Myös julkisiin kylpytiloihin eli hamameihin menemistä yksin tuli välttää, sillä jinnien uskottiin peseytyvän siellä silloin, kun siellä ei ollut ihmisiä. Vaikka haastateltavat kertoivat, että tarinoiden mukaan jinnit viihtyvät erityisesti hylätyissä ja hiljaisissa paikoissa, yleinen käsitys oli se, että jinnit olivat läsnä kaikkialla. Tästä syystä oli tärkeää ottaa omassa arkielämässään huomioon, ettei tekisi mitään mikä suututtaisi jinnejä. Esimerkiksi kuumaa vettä pois kaataessa tuli olla varovainen, ettei vettä kaatuisi vahingossa maassa lepäävien jinnien päälle.

Aineistostani käy myös ilmi, että jinneistä myös paljon keskusteltiin ja juoruiltiin ystävien kesken. Nadia kertoi usein kuulleensa, kuinka aikuiset naiset kokoontuivat juomaan teetä ja syömään makeisia samalla kun juorusivat erilaisista asioista. Juorujen kohteena olivat myös jinnit tai tutut, jotka olivat niitä kohdanneet. Hänen kokemuksensa lapsuudessa kuulluista kertomuksista tekivät jinneistä todellisia ja pelottavia, sillä hän näki, kuinka aikuiset pelkäsivät niitä myös. Vaikka lapsille kerrottiin varoittavia esimerkkejä jinneistä, ei heidän toisaalta haluttu kuulevan tai todistavan lähipiirissä tapahtuneita kohtaamisia jinnien

⁹² Haastattelu 2.

⁹³ Haastattelu 4.

kanssa. Nadia kuvaa keskusteluilmapiirin jinneihin liittyen olleen eräänlainen tabu: siitä puhuttiin, mutta varoen ja piilotellen.

N: mä oon kuulenut myös ystävältä, että on semmosia jinni tai demoni lajeja, varmaan, joka voi syödä vastasyntyttäneen äidin -- maksan. Että ei voi vastasyntyttäjää naista voi jättää yksin ja vauvan. -- Ja sitten me lapset taas keskenämme -- kyllä me piilossa puhuttiin tästä keskenämme. -- Esimerkiksi ”tämä sukulainen on, hänen äiti on just ku synnyttänyt sen (vauvan), tommonen demoni tulee, syönyt sen (äidin) maksan ja sen (äidin) suusta tulee vaahtoo ja lähti kuolemaan.”⁹⁴

Yllättävää kyllä Ghaffar itse toi haastattelussaan esille näkökulman, ettei jinneistä muslimien keskuudessa juuri puhuta. Hän kertoi, että oli ennen haastatteluamme viimeksi keskustellut jinneistä teini-ikäisenä. Toisaalta Ghaffar toi myös esille sen, ettei itse halunnut välittää jinneihin liittyviä kansanuskomuksia omille lapsilleen. Hänen mielestään Koraanista löytyvä tieto on riittävä tieto muslimeille, eikä hän halunnut pelotella omia lapsiaan turhaan kansanuskomuksiin liittyvillä kertomuksilla. Myös Nasir suhtautui kielteisesti kyseisiin tarinoihin, eikä uskonut niiden pitävän lainkaan paikkansa. Tämä ristiriitaisuus haastateltavien välillä voi johtua sukupuolten välisten keskustelukulttuurien eroista. Ehkäpä keskustelu jinneistä, sekä jinnien uhreiksi joutuneista juoruilu on mielletty naisten alueeksi, joka ei ole koskettanut miehiä samalla tavalla. Afganistanilaisessa yhteiskunnassa mies on elättäjä, kun taas kodin piiri kuuluu naiselle. Kohtaamiset jinnien kanssa on koettu pääosin kodin piirissä, joten on ymmärrettävää, miksi naisnäkökulma korostuu myös omassa aineistossani.

5.2 Jinnit ja performatiivisuus

Eletylle uskonnolle on tyypillistä sen performatiivisuus, joka heijastuu käytännössä paitsi narratiiveina myös rituaaleina. Uskonnolliset rituaalit ovat tärkeitä, sillä ne tekevät uskonnollisen todellisuuden konkreettiseksi.⁹⁵ Rituaalit ovat toistuvia tapahtumia, joissa rituaalin tekijä pyrkii saavuttamaan jonkin päämäärän. Rituaalin suorittaja ei itse määrittele tai pääätä kaikkia tekoja, joita hän rituaalia tehdessään suorittaa vaan taustalla on aiemmin opittuja perinteitä ja käytäntöjä. Rituaalit laukaisevat ihmisissä universaaleja mekanismeja kulttuurista ja uskonnosta riippumatta. Ne aktivoivat ihmisissä tuntemuksia mystisistä voimista, jotka ovat aistittavissa, mutta eivät selitettävissä. Nämä tuntemukset usein liitetään jonkin yliluonnollisen, kuten jumalten tai henkiolentojen läsnäoloon.⁹⁶

Voimakkaita tunteita herättävät rituaalit voidaan ymmärtää kärsimyksen ja kuolemanpelon käsittelemisenä. Itse rituaalin ei ole tarkoitus herättää näitä tunteita vaan tuoda

⁹⁴ Haastattelu 3.

⁹⁵ McGuire 2008, 13.

⁹⁶ Ketola 2008, 79–81.

niihin helpotusta. Rituaalin onnistunut suorittaminen herättää osallistujissa helpotusta ja samalla liittyy sen osaksi uskonnollisia symboleita.⁹⁷ Omassa aineistossani voimakkaat liittyvät tuntemukset liittyivät erityisesti rituaaleihin, joissa jinneistä pyrittiin pääsemään eroon. Osassa haastatteluista esiin nousivat tuntemuksina pelko ja epävarmuus, mutta samalla luottamus rituaalien toimivuuteen. Esimerkiksi Nadia kertoi, että usein jinnien läsnäoloon liitetään tunne siitä, että ilma muuttuu raskaaksi hengittää. Hän myös kertoi mullahien⁹⁸ kykenevän hallitsemaan jinnettä ja muita pahansuopia olentoja erilaisten rituaalien avulla. Seuraavassa lainauksessa Nadia kertoo kuinka mullah käyttää jinnettä hyväkseen auttaakseen potilasta pääsemään eroon kirouksesta, joka hänelle on langetettu.

N: tietyt mullahit (voivat) olla yhteydessä jinnien ja henkien kanssa. Hän katsoo sinun kautta, onko sinulle kirjoitettu -- kirousta, se kirous voi olla hyvä tai huono. -- He (kirouksen tekijät) kirjoittavat jotain, he hakevat jotain tiettyä harvinaisia eläimen osia, rotan tai jotain hampaita. -- Että jos sun perheessä, jossa on tällainen kirous on tehty, tai ihmiselle, hän on aina semmoinen kivulias. Väsynyt, ilmanpaine on kova. -- Ja kun he hakevat sen mullahin -- sitten toi mullah ottaa enemmän rahaa ja hän hakee demonien kautta kirous sinulta. Hän sanoi ”se on jossain hautausmaassa haudattu, se kirous. Tai johonkin maan alle. Teidän pihalle, teidän jossain seinämissä”. Koska hänellä on toi olemattomien ihmisten tai joukkojen kanssa yhteyttä, he pystyvät kertomaan mullahille ja mullah kertoi sitten sinulle missä se on. -- äiti silloin vienyt meitä sivuun. Sitten toi mullahi alkoi lukemaan jotain, mä en tiedä oliko Koraanista vai mistä hän lukenut. -- Ja sitten sanoivat, että rupee tuuli tulemaan, puhaltamaan verhot lähtee edestakaisin ja niin pois päin. Ja sitten he (jinnit, henget) tulevat sisään ja sitten -- he tuovat mukaan sen (kirouksen). Ja sitten -- mullah kertoo, että ”nyt ota sun patja ylös, se (kirous) näkyy siinä”. Vaikka sinä oot putsannut koko kotia ja ei oo ollut semmosta ja sitten otat oman patjan ylös ja näet sen siinä sen kiroustavarapaketin. Ja sitten mullah kertoo ”Tässä on se sitten, että voit polttaa sen.”⁹⁹

Aineistostani nousi esille, että tietyistä islamiin liittyvistä rituaaleista voi olla apua paitsi jinnien karkottamiseen, myös ennaltaehkäisyyn. Ghaffar itse mainitsi, ettei henkilökohtaisesti usko jinnien possessioon, mutta uskoo niiden voivan yrittää viedä muslimeja väärille poluille. Tämän estämiseksi muslimin tulisi vaalia viittä islamin peruspilaria¹⁰⁰:

G: Jinnit voivat ainoastaan vaikuttaa ihmiskuntaan tai muslimeihin tai uskoviin, jos emme rukoile viisi kertaa päivässä, emmekä seuraa Profeetta Muhammadin sanaa ja ohjeita (sunnah). Heti jos lopetamme näiden muslimitapojen noudattamisen, jinnit tulevat ja yrittävät houkutella meitä väärälle tielle. --

⁹⁷ Ketola 2008, 87–88.

⁹⁸ Mullahit ovat uskonoppineita, jotka ovat saaneet koulutuksensa *madrassassa*, uskonnollisessa opistossa, jossa opiskellaan Koraania ja islamilaista lakia. Mullahit voivat toimia moskeijoissa puhujina, sekä suorittaa erilaisia elämänkaaren rittejä, kuten avioliittoon vihkimisen tai kuolleen siunauksen. Mullaheilla on Afganistanissa uskonnollisen auktoriteetin lisäksi myös paljon yhteisöllistä valtaa. Kaikki mullahit eivät kuitenkaan nauti yhteisön suosiota, sillä erityisesti maaseudulla mullahit ovat hädin tuskin muuta yhteisöä koulutetumpia. Otfinoski 2004, 57.

⁹⁹ Haastattelu 2.

¹⁰⁰ Islamin viisi peruspilaria ovat uskontunnustus (shahada, شهادة), rukous (salat, صلاة), paasto (saum, صوم), almuvero (zakat, زكاة) ja pyhiinvaellus (hajj, حج). Gregg 2005, 113–115.

H: Jos siis tajuat, että tämä (jinnien yritykset houkutella) on tapahtumassa sinulle, mitä voit tehdä päästäksesi eroon jinneistä?

G: Sitten sinun täytyy lukea Koraania useammin. Sinun tulee rukoilla... normaaliin rukousaikaan. Ja voisit, tuota... tehdä kaikkia moraalisesti hyviä tekoja. Ja seuraat Koraanin ohjeita sekä Profeetta Muhammadin sanaa. Ja sen avulla, meidän uskomme mukaan, jinnit pettyvät ja lähtevät pois.¹⁰¹

Moni muslimi uskoo Koraanin, joko kirjallisessa muodossa tai ääneen resitoituna, välittävän tekstin vastaanottajalle jumalallista suojelusta, *barakaa*. Käytännössä Koraania luetaan tai lausutaan muun muassa sairaiden parantamiseksi tai huonon onnen välttämiseksi. Lisäksi Koraanin avulla voidaan puolustautua yliluonnollisia voimia vastaan, kuten Ibliksestä, pahalta silmältä¹⁰², sekä jinneiltä tai muilta pahansuovilta olennoilta. Ääneen lausumisen lisäksi Koraanin tekstit voivat suojella amulettien tai seinille ripustettavien taulujen muodossa.¹⁰³ Haastateltavat toivat usein esille sen, että erityisesti Afganistanissa monet suojautuivat jinneiltä Koraania lukemalla. Haastateltavien kertomuksissa jinnien possessiosta Koraanin resitoiminen potilaalle oli usein ensimmäinen keino päästä jinnistä eroon. Amina nimesi muutaman Koraanin suuran, joita hän lukee ennaltaehkäistäkseen jinnestä:

A: Itse aina sitten luen semmonen suura nimeltä Ayat al-kursi (Al-Baqara 2:255, ”Lehmän suura”: ”Valtaistuimen jae”¹⁰⁴), -- Sitten on sitten kahta muutakin suuraa, josta minä uskon niihin enemmän. Yks on tota Bainol Yakat (?), se on niinku semmosta suuraa, joka sitten sanotaan, että se suojaa pahalta silmältä. Ja sitten toinen suura on nimeltään Nas (An-Nas 114, ”Ihmisten suura”¹⁰⁵), että sekin auttaa aika paljon.¹⁰⁶

Eletyssä uskonnossa keskeiseen asemaan nousevat mikrorituaalit. Mikrorituaalit ovat hetkellisiä, toisinaan jopa ohimeneviä rituaaleja. Nämä rituaalit kietoutuvat osaksi jokapäiväistä elämänrytmiä ja linkittyvät osaksi profaaneja arjen toimintoja. Terhi Utraisen mukaan esimerkiksi enkeliuskoisten piirissä yksittäisten ympäristöstä löytyvien sulkien tai höyhenten assosioiminen enkelin suliksi voidaan ymmärtää mikrorituaaliksi. Utraisen mukaan sulat tulivat yllättäen osaksi ihmisten arkea ja niiden uskottiin viestivän tärkeää sanomaa enkeleiltä.¹⁰⁷ Omassa aineistossani mikrorituaalit näyttäytyivät silloin, kun jinnit

¹⁰¹ Haastattelu 1.

¹⁰² Paha silmä on kirous, jonka uskotaan aiheuttavan sairauksia ja epäonnea. Pahan katseen takana voi olla esimerkiksi kateutta toisen omaisuudesta tai kauneudesta. Usko pahan silmän voimaan on edelleen hyvin voimakasta esimerkiksi Iranissa. Forrest & Skjærvø 2011, 83.

¹⁰³ Svensson 2010, 38.

¹⁰⁴ ”Ei ole muuta Jumalaa kuin Jumala, Elävä, Pysyvä. Häntä ei valtaa uni eikä torkahdus, ja Hänen on kaikki, mitä taivaassa ja maassa on. Kuka voisi Hänen luonaan puhua toisen puolesta ilman Hänen lupaansa? Hän tietää, mitä oli ennen heitä ja mitä tulee heidän jälkeensä, mutta he eivät käsitä mitään Hänen tiedostaan, ellei Hän itse tahdo. Hänen valtaistuimensa kattaa taivaan ja maan, eikä niiden hallitseminen Häntä väsytä. Hän on Korkea, Mahtava.” Koraani, 2:255.

¹⁰⁵ ”Sano: Turvaan ihmisten Herraan, ihmisten Kuninkaaseen, ihmisten Jumalaan lymyävän kuiskuttelijan pahaa vastaan, jinnin tai ihmisen, joka kuiskuttelee ihmisten mielessä.” Koraani, 114.

¹⁰⁶ Haastattelu 4.

¹⁰⁷ Utriainen 2016, 47; 49.

tulivat puheeksi. Haastateltavat kertoivat lyhyistä rukousformuloista, kuten *basmalahsta*¹⁰⁸, mutta usein myös pyydettiin apua imaami 'Alilta tai profeetoilta. Esimerkiksi, kun Giti alkoi kertoa omista kokemuksistaan, hän lausui aluksi ”Olkoon 'Ali nyt minun ja jinnien välissä!”, jotta jinnit eivät tekisi hänelle pahaa. Monet haastateltavista myös ajattelivat jinnien tulevan läsnä huoneeseen, mikäli niistä puhui. Giti ja Nadia kuvaavat ilmiötä seuraavasti:

G: Sitten meille on myös opetettu, vanhat naiset tai meidän äidit siitä, että kun puhutaan jinneistä -- niin aina pitäis sitten ottaa meidän lapsien korvanlehdestä ja sanoa ”Bism-il-lah” (Jumalan nimeen).¹⁰⁹

N: Koska yleensä, kun (aikuiset) puhuivat noista jinneistä, he jotenkin pitävät meidän korvista, näin vetävät ne korvanlehdestä. Ja mä myös se, -- että nyt joku Koraanista joku suura pitäis lukee. -- afganistanilaiset yleensä sanotaan, kun puhutaan jinnistä, pitäis sanoa ”bism-il-lahi al-rahman al-rahim” (Jumalan armeliaan Armahtajan nimeen).¹¹⁰

Tutkimusaineistostani nousi esille, että jinneihin liittyvä performatiivisuus liittyy pääosin jinneiltä suojautumiseen. Koraanilla oli varsin suuri merkitys paitsi rituaaliesineenä, myös ääneen lausuttuna. Myös profeettojen tai Jumalan nimen ääneen lausuminen nähtiin yhtenä tapana suojautua. Mielenkiintoista on, kuinka käsitykset jinneistä ja niiden olemuksesta olivat hyvin erilaisia, mutta keinot niiltä suojautumiseen olivat hyvin yhteneväiset. Esimerkiksi Aminan käyttämät Koraanin jakeet ovat yleisesti islamilaisessa perinteessä käytettyjä suuria pahalta suojautumiseen. Osa haastateltavista toi myös esille muita tapoja torjua jinnejä, kuten noituuden, mutta samalla he tuomitsivat nämä keinot islamin vastaisina. Tämä esimerkki osoittaa, että vaikka eletty uskonto on usein itsenäistä ja vapaata, institutionaalisen uskonnon asettamat raamit vaikuttavat merkittäväällä tavalla myös arjen uskonnollisuuteen.

5.3 Jinnit ja kehoollisuus

Uskonnollisuus ja hengellisyys erotetaan länsimaisessa kontekstissa varsin herkästi eri kategoriaan ruumiillisen todellisuuden kanssa. Eletyn uskon teorian mukaan hengellisyys on täysin läsnä myös ihmisten fyysisessä todellisuudessa eli kehoissa. Jo arkipäiväiset uskonnonharjoittamiseen liittyvät rituaalit, kuten rukous, liittävät kehon ja mielen yhteen.¹¹¹

McGuiren mukaan ruoalla on myös merkittävä osuus osana kehoollista uskonnonharjoitusta. Ruoan hengellisyyteen liittyy paitsi sen syöminen, myös valmistaminen ja tarjoilu. Ruokaan liittyy myös paljon symboliikkaa ja se voidaan muun muassa lajitella

¹⁰⁸ Basmalah viittaa Koraanin suurien alussa olevaan lauseeseen بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (*bism-il-lahi al-rahman al-rahim*) El-Zein 2009, 80.

¹⁰⁹ Haastattelu 2.

¹¹⁰ Haastattelu 3.

¹¹¹ McGuire 2008, 97–98.

puhtaaseen ja epäpuhtaaseen.¹¹² Islamilaisessa kontekstissa ruoat jaetaan sallittuihin (halal, حلال) ja kiellettyihin (haram, حرام) ruoka-aineisiin. Kiellettyjä ruoka-aineita ovat muun muassa sianliha, veri, alkoholi, raadot ja villieläimet.¹¹³ Haastatteluissani nousi myös esille ruoan tärkeys osana jinnien kanssa toimimista. Giti kuvaa omaa kokemustaan Afganistanissa seuraavasti:

G: Me olimme antaneet tämän (pihapiirissä olleen) asunnon sitten vuokralle yhdelle naiselle. Ja tämä nainen oli tunnettu semmoinen, siitä että hän pelastaa -- jinneillä riivattuja ihmisiä. Ja siinä pelastuksen yhteydessä ensin teurastettiin lampaan ja sitten, kun lammasta oli teurastettu ja siitä veri, joka sitten valui -- sen lampaan kaulasta, sitä säästettiin johonkin kulhoon tai kannuun. -- Tämän lampaan elimiä sitten myös nostettiin ja laitettiin johonkin isoon lautaseen ja vietiin sitten tämän naisen eteen. Ja sitten tämä nainen alkoi rukoilla tämän riivatun puolesta. Ja kun hän oli jonkin aikaa rukoillut, hän menetti omaa hallintaansa ja -- hänelle juotettiin tämän (lampaan) verta. -- Lisäksi tälle rukoilevalle naiselle sitten annettiin vielä näitä lampaan elimiäkin raakana. Ja tästä myöhemmin minulle kerrottiin -- että hän itse ei syönyt niitä, vaan että kun hän rukoili, jinni lähti pois sen riivatun henkilön kehosta ja sitten tuli tämän rukoilevan naisen keholle.¹¹⁴

Kertomuksesta käy hyvin ilmi joko puhtaan ja epäpuhtaan välillä ja kuinka henkilön riivannut jinni nautti muslimeille epäpuhdasta verta. Toisin sanoen jinnestä karkottanut nainen ei itse ollut kontaktissa epäpuhtaaseen vaan hänen kehonsa toimi välikappaleena jinnille.

Epäpuhtaan ruoan nauttiminen muuttuu tässä yhteydessä mielenkiintoisesti uskonnolliseksi tapahtumaksi, mikä muussa tapauksessa ei olisi hyväksyttävää.

Ruoan valmistamiseen ja tarjoiluun voidaan liittää myös uskonnollisia piirteitä. Ruoan valmistus ja sen nauttiminen itsessään voi saada pyhiä merkityksiä. McGuire nostaa esimerkiksi buddhalaismunkin, joka valmistaa ruokaa ja tarjoilee sitä temppelissä vierailijoille. Syöminen ja ruoan valmistus tietoisesti henkisessä tilassa on buddhalaismunkille yksi väylä kohti valaistumista. Ruoan valmistamiseen voi liittyä myös valmistautuminen tärkeään uskonnolliseen juhlapyhään tai yliluonnollisen kohtaamiseen.¹¹⁵ Omassa aineistossani ruoan valmistaminen itse toimintana ei näyttäytynyt pyhänä, mutta ruokaa käytettiin kaupankäynnin välineenä jinnien kanssa. Haastattelemistani henkilöistä Amina kertoi minulle tarinan isoäidistään, joka oli tarjonnut jinneille ruokaa pelastaaksensa veljensä jinnin possesiolta.

A: Tämä jinni sanoi, että ”Te voitte pelastaa sinun veljesi niin, että voitte teurastaa meille lampaan tai vuohen ja sitten valmistatte siitä ruuan meille ja sitten vielä tuore leipiä.” Ja sitten (jinni) mainitsee erään

¹¹² McGuire 2008, 104.

¹¹³ Mustanoja 1999, 153–155.

¹¹⁴ Haastattelu 2.

¹¹⁵ McGuire 2008, 106.

vuoren, että ”viete sen vuoren huipulle ja jätätte ne ruuat sinne. -- Ja kun olette vuoren huipussa jättäkää ruuat sinne ja palatkaa takaisin ja samalla tavalla, että katsokaa eteenpäin, älkää katsoko taakse.”¹¹⁶

Merkille pantavaa tässä kertomuksessa on se, että Aminan isoäiti oli itse ollut aktiivinen toimija, eikä esimerkiksi pyytänyt mullahin apua veljensä pelastamiseksi. Mielenkiintoista on myös se, kuinka jinnien kanssa käytiin vaihtokauppaa, eikä turvauduttu Koraaniin. Tässä kertomuksessa jinnit nähdään tasa-arvoisena neuvottelukumppanina, eikä yksinomaan pahoina olentoina. Tarinaa myös edelsi kohta, jossa isoäiti oli ensin paininut jinnin kanssa, ja voitettuaan tämän hän oli vaatinut veljensä vapauttamista. Jinnien uskotaan myös klassisessa islamin tulkinnassa olevan fyysisesti hyvin vahvoja, joten jinnin taltuttaminen on vaatinut suurta voimaa.

Haastatteluaineistostani kävi ilmi, että vaikka jinnestä pääosin pelättiin, niiden kanssa oli myös mahdollista ystäväystyä. Nadia kertoi lapsena olleensa tekemisissä jinnin kanssa. Hän koki jinnin omaksi ystäväkseen ja leikki tämän kanssa yöaikaan.

N: Mä oon yöllä jopa leikkinyt, yöunessa, jinnin kanssa, vaikka en nähnyt tarkkaan minkä näköinen hahmo se on ollut. Mutta kyllä, olen kokenut, että se häiritsee, kiusaa tai leikkii mun kanssa, tämmönen pikku olio. Se on varmaan semmonen mielikuvitus, mikä lapsena on muodostunut siinä. -- siitä kyllä -- itseasiassa olen tykännyt. Jos mä olen tullut semmoseksi ystäväksi, mulla on ylivoimiamia. Koska sitä puhuttiin, että jos jollain on semmonen ystävä jinnistä, hän vois tehdä vaikka mitä. Koska ne tekee hänen puolesta kaikki noi asiat. Se vähän lapsena tuntu tosi hyvältä.¹¹⁷

Jo esi-islamilaيسissa perinteessä on kertomuksia siitä, kuinka jinni voi lahjoittaa omia voimiaan ihmiselle, johon on kiintynyt.¹¹⁸ Nadian mukaan jinni oli mieluisa leikkitoveri ja se sai hänet tuntemaan olonsa erityiseksi. Nadian ajatus yliluonnollisten voimien saamisesta liittyi ajatukseen, että hän hallitsi jinniä. Kuitenkaan hän ei uskaltanut puhua asiasta vanhemmilleen, sillä pelkäsi heidän reaktioitaan.

Joskus suhde jinnin kanssa voi syventyä rakkaudeksi. Ajatus jinnien ja ihmisten välisistä suhteista on kiehtonut muslimeja jo keskiajalta saakka. Fiktiivisten kertomusten, kuten *Tuhannen ja yhden yön tarinoiden* lisäksi myös muslimioppineet kirjoittivat runsaasti aiheesta. Muslimijuristien kirjoituksista käy ilmi, että suhteet ja avioliitot jinnien kanssa kiellettiin jyrkästi. Monet juristit vetosivat päätöksessään paitsi hadith-teksteihin, myös ijtihiin¹¹⁹, eli analogiseen päättelyyn. Myös Koraanista on löydettävissä kohtia, jotka

¹¹⁶ Haastattelu 4.

¹¹⁷ Haastattelu 3.

¹¹⁸ El-Zein 2009, 103.

¹¹⁹ *Ijtihad* (اجتهاد) on yksi islamilaisen lain tulkinnan peruspilareista. Käytännössä *ijtihad* tarkoittaa päättelyprosessia, jossa juristit pyrkivät päättämään lopputulokseen, joka todennäköisimmin noudattaisi islamilaista lakia. *Ijtihadiin* turvaudutaan lähinnä silloin, kun ensisijaiset lähteet Koraani ja/tai *hadith*-tekstit eivät pysty tarjoamaan yksiselitteistä vastausta kyseessä olevaan ongelmaan. Hallaq 2009, 27.

voidaan ymmärtää siten, että jinnit ja ihmiset olisivat muodostaneet liittoja keskenään. Jae 55:56 kuuluu seuraavasti: ”*Siellä (paratiisissa) on kainoja neitoja, joihin ihminen tai jinni ei ole koskenut ennen heitä.*”. Juristit ovat ymmärtäneet jakeen tarkoittavan sitä, että jinnien ja ihmisten väliset liitot ovat mahdollisia. Joskin kyseinen jae ei ota kantaa siihen, ovatko nämä liitot sallittuja vai ei. Juristit ovatkin todenneet, että mikäli avioliitto jinnin kanssa olisi sallittua, olisi Jumala sen erikseen maininnut. Juristi Imam Malik ibn Anas (k. 796) vetoaa myös moraaliin: mikäli nainen tulisi raskaaksi jinnille, kuinka avioliiton jinnin kanssa voisi todistaa?¹²⁰ Kyseinen tilanne ajaisi myös syntymättömän lapsen vaikeaan yhteiskunnalliseen asemaan. Omassa haastatteluaineistossani nousi esille myös yksi kertomus siitä, kuinka jinni oli rakastunut ihmiseen. Jinni ei kuitenkaan saanut rakkaudelleen vastakaikua, ja alkoi kostoksi riivata tyttöä.

N: Semmonen nuori tyttö oli Jalal-Abad (piirikunta), Afganistanissa ja sen öö joko sisko tai täti oli asunut meillä naapurina. -- Ja hän kun tullut sieltä Jalal-Abadista meille, se oli kaunis tyttö, nuori. -- Ja hän sanoi, että häntä rakastanut toi jinni poika. Hän (jinni) haluaa mennä naimisiin hänen (tytön) kanssaan, mutta kuulemma hän (tyttö) ei halunnut, hän (tyttö) lähtenyt ihmispojan kanssa naimisiin. Sit jinni on suuttunut siitä. Siitä on suuttunut ja... joka kuukaudessa... häntä... häiritsee tai kiusaa häntä vahvasti.¹²¹

Jinnien ja ihmisten välisiin suhteisiin liittyy uskomus siitä, että jinni usein edustaa vastakkaista sukupuolta ihmiseen nähden. Lana Nasser on peilannut artikkelissaan ”*The Jinn: Companion in the Realm of Dreams and Imagination*” jinnien sukupuolta koskevaa kysymystä Carl Jungin käsitteisiin animasta ja animuksesta¹²². Jungin mukaan anima ja animus toimivat ihmisen egon ja tämän sisäisen maailman välillä, ihmisen tiedostamatta. Anima edustaa emotionaalisuutta ja eroottisuutta ja animus puolestaan rationaalisuutta ja loogisuutta. Nasserin mukaan vastakkaista sukupuolta edustavat jinnit näyttäytyvät animan ja animuksen tapaan piiloalintajuntana, joka ohjaa ihmisen toimintaa. Jinnin rooli voidaankin Nasserin mukaan ymmärtää animan tai animuksen heijastumana, jossa ihmisen piilossa ollut maskuliininen tai feminiininen puoli tulee esille.¹²³ Jungin käsitykset animasta ja animuksesta ovat kuitenkin jo itsessään melko ongelmalliset käsitteet, sillä ne antavat hyvin dualistisen näkökulman sukupuolisuudesta. Jungin teorian soveltaminen jinnien ja ihmisten väliseen kanssakäymiseen ei myöskään saa tukea omasta aineistostani. Jinnin sukupuolta ei kaikissa kertomuksissa mainittu lainkaan, sillä sitä ei joko tiedetty tai sukupuoli ei ollut olennainen

¹²⁰ El-Zein 2009, 103; 105–106.

¹²¹ Haastattelu 3.

¹²² Jungin mukaan anima viittaa miehen tiedostamattomaan feminiiniseen puoleen ja animus puolestaan naisen tiedostamattomaan maskuliiniseen puoleen. Rowland 2005, 49.

¹²³ Nasser 2009, 150; Rowland 2005, 49.

asia. Niissä tapauksissa, joissa jinnin sukupuoli oli selvillä, ei kyseinen jinni kaikissa tapauksissa edustanut vastakkaista sukupuolta.

Jinneihin liittyvä kehollisuus on näyttäytynyt aineistossani erilaisina valta-asetelmina ihmisen ja jinnin välillä. Haastatteluista nousi kertomuksia jinnejä hallinneista henkilöistä, jotka ovat voineet käskä ja ohjata jinnien toimintaa. Aineistossani jinnit näyttäytyivät toisinaan myös tasavertaisina kumppaneina, joiden kanssa voitiin ystävystyä tai neuvotella. Jinnin kunnioituksen saaminen ei ole kuitenkaan ollut itsestään selvää vaan se on usein vaatinut kehollisia ponnisteluja ja kamppailua. Kuitenkin jinnien uskotaan olevan voimakkaampia kuin ihmiset, joten niihin heijastuu paljon pelkoja. Jinnien yliote näyttäytyi aineistossani erityisesti possession muodossa, jota käsittelen seuraavassa luvussa.

5.4 Possessio

Eletty uskonto voi heijastua monille suoraan omaan hyvinvointiin, sekä henkiseen, että fyysiseen. Omassa aineistossani tämä näyttäytyi erityisesti jinnien possession muodossa, tosin yksikään haastateltavistani ei ollut itse possession uhrina, vaan oli todistanut tapahtumaa.

Henkipossessioon liittyy voimakkaasti mystisyys ja tuntemattomuus. Possessiotilassa ollessaan ihminen usein vaipuu tiedostamattomaan tilaan eikä muista jälkikäteen possession aikaisia tapahtumia. Akateemisessa keskustelussa on myös nostettu usein esille sitä, että ihmiset käyttävät possessiota hyväkseen voidakseen käyttäytyä yhteisön asettamien normien vastaisesti. Uskontotieteilijä Louise Child on tarkastellut henkipossessiota Émile Durkheimin kehittämän käsitteen kollektiivisen tietoisuuden¹²⁴ näkökulmasta. Childin mukaan henkipossessio on linkittynyt yhteisön kollektiiviseen tietoisuuteen. Käsitykset ja kokemukset hengistä eivät ole vain possession uhrin omia henkilökohtaisia fantasioita, sillä ne näyttäytyvät sellaisessa muodossa, jotka ovat yhteisössä yleisesti hyväksytyjä ja toistettuja. Nämä käsitykset eivät ole kuitenkaan staattisia, vaan ne muovautuvat yhteisön tarpeiden mukaan.¹²⁵ Toisin sanoen, vaikka posession uhrin käyttäytyvät ulkoisesti normien vastaisesti, heidän kokemuksensa ja oirekuvansa ovat osa yhteisön kollektiivista tietoisuutta.

Possessio näyttäytyi haastatteluaineistossani hyvin kehollisena tapahtumana. Haastateltavat kertoivat, että ihmisen joutuessa jinnin possession uhriksi, tämä alkoivat käyttäytyä omituisesti. Osalla esiintyi kouristelua, suun vaahtoamista, tajuttomuutta, huutamista tai itsensä pahoinpitelyä. Nadia ja Giti kuvaavat jinnin possessoiman uhrin oirekuvaa seuraavasti:

¹²⁴ Ks. Durkheim, Émile 1912.

¹²⁵ Child 2012, 55-57; 69.

N: Hän menettänyt tajunsa, tippunut lattialle, vähän kuin täällä Suomessa epilepsia tapahtuu. Eli samat oireet ollut. Tullut vaahtoa suusta ja on vähän tärisenyt ja niin pois päin. Mutta he (muut ihmiset) puhuvat tää on jinni. Ja monta kertaa he tuonut semmosia ihmisiä, jotka hänen kanssaan, hänen jinnin kanssa puhuneet.¹²⁶

G: Ihmisen, joka on kohdannut jinnejä ja hän on riivattu -- hän vahingoittaa itsensä. Muun muassa ihminen voi purra itsensä tai vetää hampaitansa irti. Tai sitten tämä kyseinen ihminen voi menettää tajuansakin.¹²⁷

Jinnin possession uhreiksi joutuneiden käytös on haastateltavien mukaan poikkeavaa ja epätavallista. Usein päällimmäisenä tunteena sivustakatsojilla on ollut pelko. Oirekuva on niin laaja ja moniulotteinen, että mikä tahansa pakonomainen outo käyttäytyminen voidaan ymmärtää jinnien teoiksi. Toisinaan uhrilla itsellään on ollut käsitys siitä, että on joutunut jinnin possessoimaksi. Tämä näyttäytyi siten, että possession uhrin hakivat itse apua omiin vaivoihinsa. Durkheimin kollektiivisen tietoisuuden käsitteen näkökulmasta tämä kertoo siitä yleisestä käsityksestä, että yhteisössä nämä oireet on hyväksytty osaksi possessiota. Vaikka oirekuva on ollut hyvin kirjava, possessiota todistaneet henkilöt osasivat heti tunnistaa käytöksen johtuneen jinneistä. Yhteisön muuttuessa, myös oirekuvat ja niiden yleisyys muuttuvat, kuten tulemme huomaamaan myöhemmissä luvuissa.

Kollektiivinen tietoisuus heijastuu tutkimusaineistossani myös siihen, kuinka jinnipossessiosta voidaan vapautua. Haastateltavat toivat esille, että jinnien possessiosta vapautumisessa olennaista oli paitsi Koraanin resitointi, myös asiantuntevan henkilön apu. Erityisesti mullahit nousivat tärkeinä toimijoina jinnien karkottamisessa. Amina ja Ghaffar kuvaavat mullahien toimintaa seuraavasti:

A: Kun olin moskeijassa, niin sitten tämän moskeijan pitäjä, hänelle tuli puhelu eräältä naiselta, joka sanoi ”Minun miniä on riivattu nyt jinneillä täällä Helsingissä.” -- Että heillä on talossa ollut taulu -- siinä on ollut kuva silmästä. Ja miniä on katsonut ja tuijottanut siihen silmään hetkeksi, jonka jälkeen hän on menettänyt hallintansa. Että hän on muuttunut, käyttäytynyt oudosti sitten. -- Tämä miniä on -- sitten itse tiedostanut, että nyt jinnit on riivannut häntä. Ja myös hänen anoppi on ollut sitä mieltä -- Ja hän ollut pyytänyt puhelimen päässä, että voiko täällä ihmiset rukoilevat hänen puolestaan. Ja voiko hän tuoda oman miniänsä sitten moskeijaan, jotta sitten moskeijan imaami voisi rukoilla hänen puolesta. -- Myöhemmin minä tiedustelin, että mitä tälle miniälle on tapahtunut. Niin ihmiset puhuivat, että hänen miniän tilanne on huonontunut entistä enemmän. Ja sitten he ovat päättäneet viedä häntä Afganistaniin, että johonkin pyhäkköön, että hän voisi sitten sieltä sitten toipua.¹²⁸

G: Osa muslimeista, tai Afganistanissa, sanovat -- että (potilas) tarvitsee hoitoa, sillä jinnit ovat hänen sisällään ja hänen käytöksensä on outoa. Ja se hoito ei ole sellaista kuin psykiatrisessa sairaalassa.

¹²⁶ Haastattelu 3.

¹²⁷ Haastattelu 2.

Mullahit antavat hoitoa – He resitoivat Koraania ja jinnit tulevat ulos kehosta. Ja... olen kuullut, että edelleen mullahit tekevät sitä Afganistanissa.¹²⁹

Aminan ja Ghaffarin kuvauksissa Koraanin resitoinnilla on merkittävä rooli jinnien karkotuksessa. Amina tuo kertomuksessaan esille myös pyhättöjen merkityksen osana jinneistä vapautumista. Aminan mukaan nämä pyhäköt ovat pyhien henkilöiden, esimerkiksi marttyyrien hautapaikkoja, joita löytyy lähes jokaisesta kylästä. Jinnipossession uhri viedään pyhäkköön, ja suljetaan siellä olevaan huoneeseen noin vuorokaudeksi. Tämän ajanjakson jälkeen ihminen on vapautunut jinnistä.¹³⁰ Marttyyrien pyhäköissä voidaan näin ollen ymmärtää olevan pyhää voimaa, joka parantaa ihmisen jinnin possessiosta.

Jinnien karkotukseen ihmiskehosta voi liittyä myös väkivaltaisia piirteitä, kuten hakkaamista tai ruoskintaa. Pahoinpitelyn tarkoituksena on saada jinni ilmestymän ja siten poistumaan ihmisen kehosta.¹³¹ Nasir kertoi myös kuulleensa kertomuksia, sekä nähneensä videoita, kuinka mullahit pahoinpitelevät possession uhreja.

N: Hänelle sitten neuvotaan, kun on riivattu, häntä voi parantaa. Ja ei edes rukoilemallakaan, vaan sitä esimerkiksi pahoinpidellään. Että sitten pahoinpitelemällä yritetään vapauttaa sitä kyseistä ihmistä (possessiosta).¹³²

Nasir itse tuomitsi kyseisen toiminnan jyrkästi eikä uskonut pahoinpitelyn auttavan uhreja. Hänen mielestään kyseisten ihmisten tulisi saada psykiatriasta hoitoa. Nasirin mukaan kyseessä on kansanuskomus, jolle hän ei itse anna lainkaan painoarvoa. Muut haastateltavat eivät tuoneet esille tällaisia kokemuksia, joten voidaan olettaa, ettei kyseinen tapa ollut kovin yleinen heidän yhteisöissään. Aiemmassa tutkimuksessa uhrin pahoinpitely osana jinnin karkotusta näyttäytyy erityisesti marokkolaisessa perinteessä.¹³³ Kulttuurierot voivat olla yksi selitys sille, miksei uhrin pahoinpitely näyttäydy omassa aineistossani.

Kysymys siitä, miksi juuri mullahit ovat tärkeässä asemassa parantamisessa on mielenkiintoinen. Afganistanissa mullahien kouluttautuneisuus ja islamin tuntemus saattavat vaihdella hyvinkin paljon. Haastatteluaineistostani kävi myös ilmi, että mullahien toimintatavoissa oli eroja, osa ainoastaan resitoi Koraania, osa puolestaan käytti maagisia rituaaleja jinnien poistamiseksi. Mullaheilla on luultavammin ollut merkittävä asema yhteisöissä, joka on täytynyt ansaita. Jos mullahin menetelmä on vakuuttanut yhteisön, ei tämän kouluttautuneisuudella ole ehkä ollut samanlaista merkitystä kuin isommissa kaupungeissa. Ympäröivän yhteisön merkitys mullahien toimintaa kohtaan heijastuu

¹²⁸ Haastattelu 4.

¹²⁹ Haastattelu 1.

¹³⁰ Haastattelu 4.

¹³¹ El-Zein 2009, 86.

¹³² Haastattelu 5.

erityisesti Suomen kontekstissa. Tiedustelin haastateltaviltani, olivatko he kohdanneet tai kuulleet, että Suomessa mullahit poistaisivat jinnejä ihmisistä. Ainostaan Amina oli kuullut tällaisesta tapauksesta, mutta muut eivät. Ympäröivä yhteiskunta on selkeästi asettanut raamit sille, miten jinnit voivat näyttäytyä suomalaisessa yhteiskunnassa.

5.5 Uskomusten muutokset osana elettyä uskontoa

Kaikki kulttuuriset traditiot, mukaan lukien uskonnolliset, eivät elä ympäröivien vaikutteiden ulottumattomissa. Ei voida sanoa, että on ollut olemassa ”puhtaita” uskonnollisia traditioita, jotka ovat myöhemmin synkretisoituneet ympäröivien vaikutteiden kanssa. Kaikki kulttuuriset ja uskonnolliset traditiot pohjautuvat diffuusion ja kohtaamiseen, mikä näyttäytyy muutoksena.¹³⁴ Uskonnolliset traditiot elävät siis jatkuvassa muutoksessa ja tämä näyttäytyy paitsi yksilöiden välillä, myös kokonaisten sukupolvien välillä. Nasir kiteytti haastattelussamme tämän ajatuksen osuvasti:

N: Minun isovanhemmat uskoivat tietyllä tavalla jinneihin, minun vanhemmat uskoivat tietyllä tavalla jinneihin. -- Minä itse uskon jinneihin eri tavalla ja jos vielä vertaan nykysukupolveen, minun lapset uskoo jinneihin eri tavalla. -- Jinnien uskomus (on) jokaisen, se on henkilökohtaista ja aina se muuttuu. Et se ei aina oo, pysy samanlaisena sitten. -- Henkilökohtaisesti voi uskomus vaihdella.¹³⁵

Ihmisellä on lukuisia eri identiteettejä, jotka muovautuvat ja näyttäytyvät eri tavoin elämän eri osa-alueilla. Ihmisen identiteetti on toisin sanoen konteksti-, kokemus- ja elämänvaihesidonnainen. Ihmisen identiteetti heijastuu myös uskonnonharjoitukseen. Joissakin tapauksissa oma ammatti tai etninen tausta voivat vaikuttaa siihen, miten uskontoa harjoitetaan. Identiteettiin liittyy myös vahvasti käsitys sukupuolesta sekä niiden rooleista. Sukupuoli vaikuttaa väistämättä siihen kuinka eletty uskonto koetaan, sillä ympäröivä yhteisö ja kulttuuri asettavat tiettyjä odotuksia kummallekin sukupuolelle. Sukupuolten välinen hierarkkinen asetelma on värittänyt ihmisyyhteisöjä kauan.¹³⁶

Ihmisen elämä ja identiteetti ovat jatkuvassa muutoksessa, mikä luonnollisesti vaikuttaa myös omiin uskonnollisiin käsityksiin, sekä toimintatapoihin. Erityisesti yhteisön ja ympäröivän yhteiskunnan vaikutus yksilöön voi olla suuri. Nadia kuvasi oman käsityksensä jinnejä kohtaan muuttuneen sen jälkeen, kun hän muutti Suomeen.

N: Nää kaikki uskomukset loppu, ku Suomessa mä vähän vertailin ihmiset jää yksin tosi paljon. Eivät pelkää mistään ja mä tosi paljon ihmettelin miksi ihmiset eivät pelkää. Miks tää pelko ei oo olemassa? Eivät puhuneet ollenkaan. Mä oon sen verran, kun oon ollu ystävien kanssa, ei yhtään demonista ja

¹³³ Ks. Maarouf 2007; Hermans 2017.

¹³⁴ McGuire 2008, 190.

¹³⁵ Haastattelu 5.

¹³⁶ McGuire 2008, 159–160; Bowman&Valk 2014, 16.

semmosista asioista eivät puhuneet. -- jossain vielä selkärangassa on vielä tommonen pelko ja jännitys ja kovat mielikuvitus kauhuista. Mutta kuitenkin ei niin vahva ku alussa niitä niin paljon uskonut. --

H: mmm. Eli tavallaan, jos sä mietit sun ihan normaalia arkielämää, niin sä et mieli jinnestä, niinku täällä (Suomessa)?

N: Ei, ei koska tässä ympäristössä ei siitä puhuta. Ei tuoda esiin paljon. -- Mutta kyllä jos joudun semmoseen perheeseen tai yhteiskunnan ilmapiiriin, jossa säännöllisesti kerran päivässä puhutaan, varmaan se palaa takaisin.¹³⁷

Nadian esimerkki kuvaa hyvin suomalaisen yhteiskunnan vaikutuksia omaan käsitykseensä jinnestä kohtaan. Hän kuitenkin sanoo edelleen uskovansa jinnien olemassaoloon, mutta ne eivät enää samalla tavalla ole läsnä hän arjessaan. Haastattelun aikana Nadia myös peilasi omia lapsuuden kokemuksiaan, jolloin hän oli leikkinyt jinnin kanssa. Aiemmin hän oli kokenut jinnin läsnäolon todellisena, mutta sittemmin oli alkanut miettimään, kuinka iso osa kokemuksesta oli vain lapsen mielikuvitusta. Haastattelumme aikana Nadia toi esille useasti afganistanilaisen yhteisön vaikutuksen ja erityisesti, kuinka aikuisten pelot tarttuivat myös lapsiin.

Vaikka Nadian esimerkki konkretisoi yhteiskunnan ja ympäröivän yhteisön vaikutukset yksilön käsityksiin, ei tule unohtaa, että henkilökohtaiset kokemukset ovat yhtä lailla merkittävä tekijä uskonnollisten käsitysten muutoksessa. Haastateltavista henkilöistä Amina toi esille sen, kuinka ei ollut aiemmin juuri uskonut jinneihin, edes lapsuudessaan. Hänen äitinsä ja isoäitinsä olivat kertoneet paljon tarinoita jinneistä, mutta hän ei ottanut niitä tosissaan ennen kuin itse koki niiden läsnäolon.

A: Itse en uskonut ennen kovin paljon jinneihin, vaikka Koraanissa mainitaan jinneistä. -- Mutta itse koin hyvin nuorena semmosen... tuota kohtauksen, jossa sitten minun isäni eno -- väitettiin, että hän -- on riivattu jinneillä. -- Aina kun hän sitten sai semmosta kohtausta, jossa hän ei ollut oma itsensä, niin kerran minä näin, että tämä minun isäni eno sitten raapi seinän niinku... kuorta. Vaikka se (seinän pinta) on ollut hyvin -- kova. Maalattu ja muuta, mutta sitten osas paljain käsin raapia sitä koko sen pinnan. Ja se oli hyvin pelottava tilanne minulle. Ja silloin aloin myös uskomaan jinneihin, -- ja siitä lähtien myös minä pelkäsin minun isäni enoakin.¹³⁸

Aminan käsityksiä jinneistä vahvisti myöhemmin vielä kokemus jinnistä, joka asui samassa asunnossa heidän kanssaan. Muutto Suomeen ei vaikuttanut Aminan käsityksiin jinneistä vaan hän uskoo omien henkilökohtaisten kokemuksiensa tehneen häneen syvän vaikutuksen niiden olemassaolosta.

Myös Nasir kertoi omien vanhempiensa ja isovanhempiensa kertoneen tarinoita jinneistä, mutta omien sanojensa mukaan hän ei ollut koskaan antanut niille suurempaa

¹³⁷ Haastattelu 3.

¹³⁸ Haastattelu 4.

painoarvoa. Aikuistuessaan ja opiskellessaan islamilaista teologiaa, hänen asenteensa jinneihin liitettyihin kansanuskomuksiin on jyrkentynt. Hän ei usko jinnien kykenevän possessoimaan tai muutenkaan olemaan kontaktissa ihmisten kanssa. Nasirin mielestä jinneihin liittyvät rituaalit ja mullahien tarjoama apu possessioon on vain sairaiden ihmisten hyväksikäyttöä, jota hän ei voi hyväksyä. Kuitenkin Nasir sanoo uskovansa jinnien olemassaoloon, sillä niistä on kerrottu Koraanissa.

N: Ja mitä sitten muut selittävät ja kuvailevat jinnejä, se on heidän omia henkilökohtaisia, kuvitteellisia olentoja. Omasta päästä keksittyjä olentoja. -- Monelle ihmiselle, mukaan lukien itsellenikin, sellaisia asioita mitä ei voi selittää tieteellisesti, on aina vähän vaikeaa sitten siihen uskoa sata prosenttisesti. -- Ja kun kuulut johonkin uskontoryhmään ja, ja siihen sä vaan uskot siihen, niiden (jinnien) olemassaoloon ilman, että siihen sinulla olis faktoja pöydällä niin sanotusti. -- niin sinä uskot siihen ilman tieteellistä faktoja.¹³⁹

Nasirin näkemys jinneistä perustuu hänen mukaansa ainoastaan siihen, mitä Koraanissa on niistä sanottu. Hän kokee ajatuksen jinnien olemassaolosta vaikeana ymmärtää, mutta toisaalta ei halua pohtia niitä arjessaan sen tarkemmin. Nasirille jinnit edustavat jotakin sellaista mitä ei voi ihmisjärjellä käsittää. Nasirin näkemyksiin vaikuttavat varmasti hyvin vahvasti hänen oma taustansa islamilaisen teologian opintojen parissa. Hän myös itse totesi, että Suomessa asuessaan hän on pääosin tekemisissä sellaisten ihmisten kanssa, jotka jakavat saman ajatusmaailman hänen kanssaan.

Ghaffarin haastattelusta on vaikeaa vetää suoria johtopäätöksiä siitä, kuinka paljon hänen uskomuksensa jinnejä kohtaan on muuttunut. Hän ei omien sanojensa mukaisesti ole paljoa keskustellut jinneistä, minkä vuoksi hänen oma käsityksensä jinneistä pohjautuu pääosin siihen, mitä Koraani heistä sanoo. Nasirin tavoin Ghaffar tuo myös esille sen, että vaikka hän ei jinnejä arkielämässään juurikaan ajattele, muslimina hänellä on velvollisuus uskoa niiden olemassaoloon.

Kansanomaiselle uskonnollisuudelle tyypilliset piirteet, kuten kehoollisuus ja tunteiden ilmaisu puhuttelevat usein enemmän naisia kuin miehiä. Institutionaalinen uskonto ei samalla tavalla anna naisille mahdollisuutta toimijuuteen, kuin eletty uskonto. Toisin sanoen eletty uskonto luo käytäntöjä, jotka mahdollistavat sukupuolittuneiden identiteettien rakentumisen. Mutta kuten uskonnolliset käsitykset ja identiteetti, myös naisten ja miesten roolit ovat jatkuvassa muutoksessa. Tämän takia ei voidakaan vetää johtopäätöksiä siitä millaista on ”naisten uskonto”, sillä esimerkiksi suomalaisen evankelisluterilaisen naisen uskonnollisuus voi poiketa hyvin paljon afganistanilaisen musliminaisen uskonnosta. Pikemminkin ihmisen

¹³⁹ Haastattelu 5.

omat käsitykset sukupuolten rooleista heijastuvat siihen, miten uskontoa harjoitetaan.¹⁴⁰

E erityisesti Afganistanissa, jossa naisten ja miesten väliset rajat ovat tarkoin rajattuja, ei ole mikään ihme, että myös uskonnollinen kenttä on rajattu naisille lähinnä kodin piiriin.

Sukupuoliin kohdistuvat odotukset vaikuttavat väistämättä myös ihmisten käsityksiin itsestään ja siitä, kuinka heidän tulisi toimia.

Haastatteluista kumpuaa selkeästi oman elämänhistorian tuomien muutosten vaikutukset käsityksiin jinneistä. Koulutustaso, ympäröivä yhteiskunta, lähipiiri ja omat henkilökohtaiset kokemukset ovat niitä seikkoja, jotka ovat muokanneet haastateltavien käsityksiä jinnejä kohtaan. Sosiaalisten suhteiden merkitys tutkimusaineistossani näyttäytyy vahvana. Miesten käsitykset jinneistä ovat kenties siksi pysyneet varsin muuttumattomina, koska jinnit eivät ole käsittäneet miesten arjen elämänpiiriä samalla tavalla kuin haastattelemani naisilla. Miesten sosiaaliset kontaktit ovat oman perheen lisäksi ainoastaan miehiä, mikä on vahvistanut heidän kyseistä käsitystään jinneistä. Naisten käsityksiä jinneistä ovat varmasti vahvistaneet myös muut yhteisön naiset, mutta muutto Suomeen on uudistanut näitä sosiaalisia piirejä.

¹⁴⁰ McGuire 2008, 57; 159–160.

6. Yhteenveto ja johtopäätökset

6.1 Yhteenveto

Tässä tutkielmassa on tarkastellut hazara-taustaisen shiiamuslimien käsityksiä ja kokemuksia jinneistä. Aineistonani on ollut viiden kohderyhmään kuuluneen henkilön haastattelut.

Haastatteluissa kantavina teemoina ovat olleet omat kokemukset ja käsitykset, sekä millaisia merkityksiä haastateltavat antoivat jinneille osana omaa uskoa. Olen tarkastellut aineistoani teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla, ja tutkielmani teoreettisena viitekehystenä on toiminut eletyn uskonnon teoria.

Eletyn uskonnon yksi tärkeimmistä ilmenemismuodoista ovat erilaiset kertomukset. Aineistostani havaitsin, että erityisesti naispuolisien henkilöiden haastattelut sisälsivät paljon kerronnallisuutta. Kaikki naiset – Nadia, Giti ja Amina – kertoivat hyvin yksityiskohtaisesti paitsi mitä itse olivat nähneet ja kokeneet, myös sukupolvelta toiselle kerrottuja narratiiveja. Yksi kertomusmuoto näistä sukupolvelta toiselle kerrotuista tarinoista olivat kertomuksia siitä mitä profeetta Muhammad oli niistä kertonut. Toinen narratiivin muoto olivat sadut ja kertomukset, joiden henkilöitä ei tunnettu. Kolmantena narratiivin muotona olivat joko itselle tai lähipiirille tapahtuneet tarinat, joihin uskottiin hyvin vahvasti. Tämä kolmas narratiivin muoto oli naisille tärkein, sillä se herätti voimakkaimmin tunteita ja toisaalta se kytkeytyi vahvasti omaan elämänpiiriin. Miespuoliset haastateltavat, Ghaffar ja Nasir, puolestaan eivät antaneet painoarvoa näille tarinoille vaan heidän käsityksensä jinneistä perustui siihen, mitä Koraanissa niistä sanottiin.

Havaitsin omasta aineistostani, että jinneihin liittyvät uskomukset ja tavat olivat voimakkaan performatiivisia. Tämä näyttäytyi hyvinkin konkreettisella tasolla erilaisten mikrorituaalien, kuten *basmalahin* lausumisesta, kun jinnit tulivat puheeksi. Performatiivisuus näyttäytyi haastateltavien elämässä sitä enemmän, mitä vakaammin he uskoivat jinnien pystyvän vaikuttamaan ihmisten elämään. Esimerkiksi Amina kertoi lausuvansa säännöllisesti tiettyjä rukousformuloita jinnien estämiseksi. Sitä vastoin Nasir, joka ei uskonut jinnien olevan millään tavoin yhteydessä ihmisiin, ei suorittanut mitään performatiivisia akteja liittyen jinneihin. Ghaffar puolestaan linkitti säännöllisen uskonnonharjoituksen, kuten viiden päivittäisen rukouksen suorittamisen, keinona pysyä erossa jinneistä.

Performatiivisuus linkittyy myös ajatukseen uskonnonharjoituksen kehollisuudesta, mikä on erittäin tärkeä piirre eletyn uskonnon näkökulmasta. Jinnien kosketus ruumiillisuuteen näyttäytyi haastatteluaineistossani erityisesti possession muodossa. Yksikään

haastateltavistani ei ollut itse henkilökohtaisesti kokenut tullessa jinnin possessoimaksi, mutta osa heistä oli todistanut tapahtumaa sivustakatsojana. Haastateltavat kuvailivat jinnien uhreiksi joutuneiden käyttäytyneen kummallisesti, kiemurrelleen, huutaneen tai satuttaneen itseään. Jinneistä eroon pääsemiseksi turvauduttiin usein mullahien apuun, jotka pääsääntöisesti resitoivat Koraania uhrin pelastamiseksi. Osa haastateltavista kuvasi mullahien käyttävän myös muita keinoja, kuten uhrin pahoinpitelemistä tai jinnin siirtämistä omaan kehoonsa. Osa haastateltavista kuvasi jinnien läsnäolo tuntuneen painostavana ilmanlaatuna, jolloin oli vaikea hengittää. Suhde jinneihin ei kuitenkaan aina ollut ongelmallinen. Esimerkiksi Nadia kertoi lapsena ystävystyneensä jinnin kanssa ja Amina kertoi oman vuokranantajansa antaneen jinnin asua asunnossaan.

Keskeisenä teemana aineistostani nousi myös jinneihin liittyvien uskomusten muuttuminen ajan saatossa. Osa haastateltavista katsoi Suomeen muuton vaikuttaneen heidän uskoonsa jinneihin negatiivisesti. Osa koki, että suomalaisten epäileväinen suhtautuminen yliluonnollisiin asioihin oli myös vaikuttanut heihin, sillä heidän lähipiiriinsä kuului myös suomalaisia. Nadia ja Nasir toivat molemmat vahvasti esille sitä, että myös yhteiskunnallinen ilmapiiri ja sivistystaso vaikuttavat yleisellä tasolla muslimien käsityksiin jinneistä. Amina puolestaan Suomeen muutosta huolimatta koki oman uskonsa jinnejä kohtaan vahvistuneen. Amina kertoi, että aiemmin hän ei ollut edes uskonut jinnien olemassaoloon, mutta omien henkilökohtaisten kokemuksiensa myötä käsitys jinneistä oli muuttunut.

6.2 Johtopäätökset

Tämän tutkielman tavoitteena on ollut vastata siihen, millaisia käsityksiä maahanmuuttajataustaisilla hazara-shiiamuslimeilla on jinneistä, sekä millaisia merkityksiä henkilöt itse antavat jinneille osana uskoaan.

Ensimmäinen havaintoni oli se, että kaikki haastateltavat henkilöt uskovat jinnien olemassaoloon, mutta käsitykset niiden ulkonäöstä ja olemuksesta vaihtelivat. Käsitys jinnien olemuksesta tuntui olevan monelle haastateltavalle epäselvä tai niiden määrittely oli liukuva. Kaikki haastateltavat toivat yhtenäisesti esille sen, että jinnit on luotu savuttomasta tulesta ja että ne voivat olla näkymättömiä. Kuitenkin monet muut jinnien määrittelyyn liittyvät asiat tuntuivat vaihdelleen melko paljon tai niihin liittyi epävarmuutta. Esimerkiksi bala-noidasta puhuttaessa ei oltu varmoja onko kyseessä noita vai jinni. Lisäksi osa haastateltavista oli siinä käsityksessä, että jinnit ovat osa myös juutalaisuutta ja kristinuskoa. Kyseiset haastateltavat mitä todennäköisimmin rinnastivat jinnit demoneihin, kun taas osa katsoi niiden olevan täysin

eri lajeja. Näin ollen myös käsitykset Ibliksestä vaihtelivat: osa uskoi hänen olleen langennut enkeli, osa taas pahansuopa jinni.

Tärkeimpänä huomioni on ollut, että suurimmat erot käsityksissä jinnestä kohtaan olivat naisten ja miesten välillä. Naisten haastatteluissa jinnit ovat aktiivisia toimijoita, jotka voivat vaikuttaa ihmisten elämässä, kun taas miehet kuvasivat jinnien toiminnan ihmisiä kohtaan epäsuoraksi tai olemattomaksi. Miehet nojautuivat haastatteluissaan myös enemmän siihen, mitä Koraanissa ja haditheissa jinneistä kerrottiin, kun taas naiset kuvailivat muun muassa jinnien ulkonäköä hyvin värikkäästi. Miehet eivät tunnistanee omasta elämänhistoriastaan sukupolvia ylittäviä kertomuksia tai eivät olleet halukkaita niitä jakamaan. Naisten kertomukset olivat hyvin yksityiskohtaisia ja niihin liittyi vahva tunnekokemus. Jinneihin liittyvissä kertomuksissa nousi esille naisten toimijuus, mikä näyttäytyi erityisesti siinä, etteivät naiset suinkaan olleet aina jinnien uhreja. Näissä narratiiveissa naiset olivat vuorovaikutuksessa jinnien kanssa: ystävästyivät, kävivät kauppa, jopa painivat heidän kanssaan.

Jinnien merkitys osana omaa elämää tuntui olevan riippuvainen ympäröivästä yhteisöstä, sekä omista kokemuksista. Aminan ja Gitin kokemat ja näkemät asiat Afganistanissa ja Iranissa olivat vakauttaneet ja vahvistaneet jinneihin liittyviä uskomuksia, vaikkei ympäröivä yhteiskunta niitä tukenutkaan. Esimerkiksi Giti varoitti tytärtään jättämästä vauvaansa yksin kylpyhuoneeseen, etteivät jinnit satuttaisi lasta. Vaikka Nadian usko jinnestä kohtaan oli heikentynyt, hän kuitenkin uskoi, että jinneistä oli hänelle lapsuudesta jäänyt ”pelko selkärankaan”. Tämän vuoksi hän piti mahdollisena sitä, että hänen uskonsa jinnestä kohtaan voimistuisi, mikäli palaisi Afganistanin kaltaiseen yhteiskuntaan.

Oma havaintoni eletyn uskonnon näkökulmasta on se, että mitä enemmän haastateltavat uskoivat jinnien pystyvän vuorovaikutukseen ihmisten kanssa, sitä enemmän se heijastui arjen toimintoihin. Ne henkilöt, joille jinnit olivat todellisia toimijoita, suorittivat muita enemmän arjen keskellä mikrorituaaleja, ajattelivat niitä ja keskustelivat niistä. Näillä henkilöillä oli myös vahva käsitys jinneistä ja niiden toiminnasta. Haastateltavista ne, jotka eivät uskoneet jinnien olevan kontaktissa ihmisten kanssa, tai kontakti oli vähäistä, eivät jinnit vaikuttaneet arkielämäänsä. Kyseiset henkilöt eivät keskustelleet jinneistä jopa vuosiin ja olivat ehkä haluttomiamkin ajattelemaan asiaa sen enempää. Erityisesti Nasir, jolla oli kaikista häilyvin suhtautuminen jinneihin, oli hyvin haluton kertomaan omista käsityksistään ja ajatuksistaan, vaan siteerasi mieluummin Koraania ja uskonoppineiden käsityksiä. Haastatteluistani nousi myös vahvasti Koraanin suuri arvovalta suhteessa jinneihin uskomiseen. Ne haastateltavat, jotka olivat olleet epävarmoja suhtautumisestaan jinneihin,

saivat varmistuksen niiden olemassaolosta juuri Koraanista. Erityisesti miespuoliset haastateltavat toivat esille sen, kuinka usko jinneihin on vaikeaa, mutta he uskovat, koska muslimina heillä on siihen velvollisuus. Näiden henkilöiden kohdalla Koraani luo sen merkittävän viitekehyksen, joka pitää uskoa jinneihin yllä.

Eletyn uskonnon teoria osoittautui toimivaksi teoreettiseksi viitekehykseksi tarkastella haastateltavien käsityksiä ja kokemuksia jinneistä. Tämän teorian avulla fokusoiduin haastateltavien omiin tulkintoihin, sekä toin esille heidän omaa ääntään. Eletyn uskonnon teorian yhtenä tavoitteena on nostaa esille näkökulmia institutionaalisen uskonnon ulkopuolelta. Tämä tutkielma on onnistunut vastaamaan tähän tavoitteeseen laajentamalla näkökulmia paitsi islamia kohtaan, myös tavallisten muslimien arjen uskonnollisuutta. Tutkielmani otos oli pieni, eikä siitä yksin voi vetää suoria johtopäätöksiä tutkittavaa ilmiötä kohtaan, mutta analyysini saa tukea aiemmasta eletyn uskonnon tutkimuksesta. Aikaisempi tutkimus nostaa esille samoja teemoja eletystä uskonnosta kuin omasta aineistostani: kehollisuuden, performatiivisuuden, naisten toimijuus, narratiivisuus, sekä uskomusten ja tapojen jatkuva muutos.

Tämän kaltaista aineistoa olisi ollut haastavaa, ellei jopa mahdotonta saada ilman haastatteluaineistoa. Käyttämäni teemahaastattelun menetelmä tuki eletyn uskonnon teorian soveltamista, sillä sen avulla pystyin ohjaamaan haastattelua teorialle sopivien teemojen mukaisesti. Teemahaastattelu toi haastattelutilanteisiin myös tietynlaista väljyyttä, joka salli tarkentavien kysymysten tekemisen ja tiettyihin aihealueisiin syventymisen. Metodi myös antoi tilaa haastateltavien omille näkemyksille ja kertomuksille. Toisaalta teemahaastattelulle tyypillinen puolistrukturoitu haastattelurunko auttoi keskittymään olennaisiin teemoihin, erityisesti silloin, kun haastateltavat eivät itse tahtoneet pysyä aiheessa. Näin jälkikäteen ajatellen olisin voinut teemoitella haastattelurunkoani vielä paremmin vastaamaan eletyn uskonnon teemoja, mutta toisaalta osasin itse haastattelutilanteissa kysyä oma-aloitteisesti tarkentavia kysymyksiä.

Elettyä uskontoa on tutkittu runsaasti paitsi uskontotieteen, myös antropologian näkökulmasta. Tästä huolimatta jinnit eivät ole aiemmin olleet eletyn uskonnon tutkimuskohteena. Eletyn uskonnon konsepti tarkastelee usein länsimaisia ilmiöitä ja varsinkin uususkonnollisuuteen ja hengellisyyteen liittyvät ilmiöt ovat eletyn uskonnon teorian valossa paljon käsiteltyjä aiheita. Samalla tavalla jinneihin keskittynyt tutkimus on liittynyt islamilaiseen teologiaan, uskonnon historiaan tai jinnipossession patologisoimiseen. Jinnejä on aiemmassa tutkimuksessa käsitelty jonkin verran osana muslimien elettyä uskontoa, kuten Marja Tiilikainen väitöskirjassaan, mutta aiemmin eletyn uskonnon teoriaa ei

ole keskitytty tarkastelemaan nimenomaan jinneihin liittyvin käsitysten valossa. Tutkielmani on onnistunut vastaamaan tähän tarpeeseen: se laajentaa paitsi jinneihin, myös elettyyn uskontoon liittyvää tutkimuskenttää.

Tutkielmani yhtenä tavoitteena on lisäksi ollut tuoda lisää näkyvyyttä shiia muslimien tutkimukselle. Shiia muslimia on tutkittu verrattain vähän, mikä heijastuu myös käsityksiin muslimista homogeenisenä ryhmänä. Shiiojen esille tuominen on kuitenkin hyvin tärkeää yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Suomalainen yhteiskunta on muuttunut monikulttuurisemmaksi ja uskonnollinen moninaisuus on lisääntynyt. Kuitenkaan esimerkiksi koulujen oppimateriaalit ja opetussuunnitelmat eivät ole täysin pysyneet mukana tässä kehityksessä. Esimerkiksi muslimiopiskelijoiden uskonnonopetus järjestetään edelleen kaikille samassa ryhmässä, jossa päähuomio on tavallisesti sunnalaisissa käsityksissä. Islamin opetusta varten ei ole juurikaan julkaistu oppikirjoja, jolloin uskonnonopetuksen painotuspisteet jäävät opettajan oman harkinnan varaan. Shiialaisuuden tuntemus myös auttaa ymmärtämään sunnien ja shiiojen välisiä jännitteitä, joita saattaa esiintyä paitsi koulumaailmassa ja työpaikoilla, myös vapaa-ajan toiminnoissa.

Tutkielmani on nostanut esiin paitsi afganistanilaisista käsityksistä jinnestä kohtaan, myös avannut miesten ja naisten välisen uskonnollisuuden eroja. Toisaalta se on herättänyt myös paljon lisäkysymyksiä. Kuinka nuoret hazarat Suomessa ymmärtävät jinnit vai uskovatko he niihin lainkaan? Mistä nuoret saavat tietoa jinneistä, mikäli ympäröivä yhteisö ei enää Suomessa samalla tavalla keskustele niistä? Entä mikäpä on tilanne nykyisessä Afganistanissa? Missä määrin jinnit määrittelevät arjen uskontoa niiden hazaroiden kohdalla, jotka eivät ole lähteneet kotimaastaan? Nämä ovat kysymyksiä, joiden pohjalta on mahdollista tehdä jatkotutkimusta. Jatkotutkimusta ajatellen tutkimusnäkökulmaa voisi syventää etnografisella otteella ja tarkastella erityisesti naisten toimijuutta jinneihin liittyen.

Tutkielmani perusteella hazaroiden käsitykset ja kokemukset jinneistä asettuvat institutionaalisen ja eletyn uskonnon välimaastoon. Haastatteluaineistoni perusteella erityisesti naisten käsitykset jinneistä ovat monipuolisempia ja kokemuksellisempia kuin perinteisen islamin tulkinnat antavat olettaa. Haastateltavien omat elämäkokemukset luovat jokaiselle omintakeisen käsityksen jinnien olemuksesta ja vaikutusvallasta osana ihmisten elämää, toisille enemmän, toisille vähemmän. Eletyn uskonnon kannalta olennaista on kuitenkin se, minkä merkityksen he itse näille kokemuksille antavat.

7. Lähde- ja kirjallisuusluettelo

7.1 Primäärilähteet

Haastattelu 1: Ghaffar, 22.11.2019.

Haastattelu 2: Giti, 24.11.2019.

Haastattelu 3: Nadia, 26.11.2019.

Haastattelu 4: Amina, 29.11.2019.

Haastattelu 5: Nasir 30.12.2019.

7.2 Sekundäärilähteet

Asylum Information Database. *Country Report: Sweden, December 2015*. PDF -julkaisu.

Julkaisu saatavissa: <https://www.asylumineurope.org/reports/country/sweden>. Viitattu 7.2.2020.

Asylum Information Database. *Country Report: Sweden, April 2018*. PDF -julkaisu. Julkaisu

saatavissa: <https://www.asylumineurope.org/reports/country/sweden>. Viitattu 7.2.2020.

Koraani. Suomentanut arabian kielestä Hämeen-Anttila, Jaakko (2017). Helsinki: Basam Books.

Liuhto, Maija (2018). *Ylen Kabulissa haastatteleva hazara-poliitikko arvostelee pakkopalautuksia Afganistaniin*. YLE. Julkaisu saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10067408>. Viitattu 13.4.2020.

Tilastokeskus. *Suurimmat kansalaisuusryhmät 2018*. Julkaisu saatavissa:

http://vertinet2.stat.fi/verti/graph/Graphserver.htm?ifile=quicktables/Maahanmuuttajat/ka_nsa_2&lang=3&x=586&gskey=2. Viitattu 7.2.2020.

Tilastokeskus. *Suurimmat ulkomaalaistaustaisten taustamaaryhmät 2018*. Julkaisu saatavissa:

http://vertinet2.stat.fi/verti/graph/Graphserver.htm?ifile=quicktables/Maahanmuuttajat/ta_usta_2&lang=3&x=540&gskey=2. Viitattu 7.2.2020.

Tutkimuseettinen lautakunta. *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa*. Tutkimuseettisen lautakunnan julkaisu 3/19. Julkaisu saatavissa:

https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf. Viitattu 5.5.2020.

7.3 Kirjallisuus

Adamu, Umar Faruk (2012). *Medicine in the Qur'an and Sunnah: an Intellectual Reappraisal of the Legacy and Future of Islamic Medicine and its Represent*. Oxford: Safari Books.

Amir-Moezzi, Mohammad Ali (2011). *The spirituality of Shi'i Islam: beliefs and practices*. London: I. B. Tauris.

- Ammerman, Nancy (2007). Introduction: Observing Religious Modern Lives. – Ammerman, Nancy (toim.) *Everyday religion*. s.3-15. Oxford: Oxford University Press.
- Ammerman, Nancy (2013). *Sacred stories, spiritual tribes: finding religion in everyday life*. Oxford: Oxford University Press.
- Betts, Robert Brenton (2013). *The Sunni-Shi'a Divide: Islam's Internal Divisions and Their Global Consequences*. Washington, C.C.: Potomac Books.
- Bowman, Marion & Valk, Ülo (2014). Introduction: Vernacular Religion, Generic Expressions and the Dynamics of Belief. – Bowman, Marion & Valk Ülo (toim.) *Vernacular Religion in Everyday Life: Expressions of Belief*. s.1-20. London: Routledge.
- Child, Louise (2012). Spirit Possession, Seduction and Collective Consciousness. – Huskinson, Lucy & Schmidt, Bettina (toim.). *Spirit possession and trance: new interdisciplinary perspectives*, s.53-70. Lontoo: Bloomsbury Publishing Plc.
- Crapanzano, Vincent (2005). Spirit Possession: An Overview. – Jones, Lindsey (toim.) *Encyclopedia of Religion*, vol. 13. s.8687. Detroit: Macmillan Reference.
- Durkheim, Émile (1995). *The elementary forms of religious life* (1912). Kääntänyt englanniksi Fields, Karen. New York: Free Press.
- El-Zein, Amira (2009). *Islam, Arabs, and the intelligent world of the jinn*. Syracuse, N.Y.: Syracuse University Press.
- Eskola, Jari (2018). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. - Raine, Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 - Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. s.180–200. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Eskola, Jari & Lätti, Johanna & Vastamäki, Jaana (2018). Teemahaastattelu: Lyhyt selviytymisopas. - Raine, Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 - Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. s.24–46. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Farr, Grant (2007). The Hazara of Central Afghanistan. - Brower, Barbara Anne & Johnston, Barbara Rose (toim.) *Disappearing peoples?: Indigenous groups and ethnic minorities in South and Central Asia*. s.153-168. Walnut Creek, CA: Left Coast Press cop.
- Forrest, Satnam Mendoza & Skjærvø, Prods (2011). *Witches, whores, and sorcerers: the concept of evil in early Iran*. Austin: University of Texas Press cop.
- Gregg, Gary (2005). *The Middle East: a cultural psychology*. Oxford: Oxford University Press.
- Haider, Najam Iftikhar (2014). *Shi'i Islam: an introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hallaq, Wael (2009). *An Introduction to Islamic Law*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Hermans, Phillip (2017). Struggling with the Jinn: Moroccan healing practices and the placebo effect. - Clycq, Noel & Ettourki, Karim & Fadil, Nadia & Goddeeris, Idesbald & Timmerman, Christiane (toim.) *Moroccan migration in Belgium: more than 50 years of settlement*. s.307-328. Leuven: Leuven University Press.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hovi, Tuija (2014). Functions of Narrative Genres for Lived Religion. *Approaching Religion, May 2014, Vol. 4 No. 1*. s.80–88.
- Kejonen, Eetu & Ratinen, Teemu (2016). ”Elämäni vaikein ristiriita”. Affektit ja vanhoillislestadiolainen homoseksuaalisuus. *SQS, 2016 Vol 10 Nro 1–2*. s.1–20.
- Ketola, Kimmo (2008). Rituaalit. - Ketola, Kimmo & Pyysiäinen, Ilkka & Sjöblom, Tom (toim.). *Uskonto ja ihmismieli: johdatus kognitiiviseen uskontotieteeseen*. s.78–91. Helsinki: Gaudeamus.
- Khan Naveeda (2010). In Friendship: A Father, a Daughter and a Jinn. - Mines, Diane & Lamb, Sarah (toim.). *Everyday Life in South Asia*. s.275-289. Bloomington: Indiana University Press.
- Lim, Anastasia & Hoek, Hans & Blom, Jan Dirk (2015). The attribution of psychotic symptoms to jinn in Islamic patients. *Transcultural Psychiatry, February 2015, Vol. 52(1)* s.18–32.
- Maarouf, Mohammed (2007). *Jinn eviction as a discourse of power: a multidisciplinary approach to Moroccan magical beliefs and practices*. Leiden: Brill.
- McGuire, Meredith (2008). *Lived Religion. Faith and Practice in Everyday Life*. Oxford: Oxford University Press.
- Mousavi, Sayed Askar (1998). *The Hazaras of Afghanistan: a historical, cultural, economic and political study*. Richmond, Surrey: Curzon.
- Mustanoja, Ulla-Marjatta (1999). Muslimiruokailuun liittyviä tapoja ja säännöksiä. - Sakaranaho, Tuula & Pesonen, Heikki. (toim.) *Muslimit Suomessa*. s.147-178. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nasser, Lana (2009). The Jinn - Companion in the Realm of Dreams and Imagination. - Bulkeley, Kate & Adams, Kelly & Davis, Patricia. M. (toim.) *Dreaming in Christianity and Islam: Culture, Conflict, and Creativity*. s.143-154. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press.
- Orsi, Robert (1997). Everyday Miracles: The Study of Lived Religion. - David Hall (toim.) *Lived religion in America: toward a history of practice*. s.3-21. Princeton, NJ: Princeton University Press cop.
- Otfinoski, Steven (2004). *Afghanistan*. New York: Facts On File cop.

- Ranta, Juha & Kuula-Luumi, Arja (2017). Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC. - Aho, Anna Liisa & Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. s.357–366. Tampere: Vastapaino.
- Rastas, Anna (2005). Kulttuurit ja erot haastattelutilanteissa. - Aaltonen, Tarja & Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim). *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. s.78–102. Tampere: Vastapaino.
- Riis, Ole & Woodhead, Linda (2010). *A sociology of religious emotion*. Oxford: Oxford University Press.
- Rowland, Susan (2005). *Jung as a writer*. Lontoo: Routledge.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa. (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. - Aaltonen, Tarja & Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim). *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. s.22–58. Tampere: Vastapaino.
- Sakaranaho, Tuula (2008). Arabian aavikoilta Helsingin lähiöihin. Suomalaisen islamin tutkimuksen näkökulmia. - Juntunen, Marko & Martikainen, Tuomas & Sakaranaho, Tuula. (toim.) *Islam Suomessa. Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa*. s.11–36. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Salo, Ulla-Maija (2015). Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. – Aaltonen, Sanna & Högbacka, Riitta (toim.) *Umpikujasta oivallukseen: refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa*. s.166–190. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni (2003). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Sarwar, Mustafa Mohammad (2018). Reporting back to the Migrant Audience - Afghans' Exodus and Perilous Journey to Europe. - Dell'Orto, Giovanna & Wetzstein, Irmagard (toim). *Refugee news, refugee politics: journalism, public opinion and policymaking in Europe*. s.148-155. New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Shalinsky, Audrey C (1986). Reason, Desire, and Sexuality: The Meaning of Gender in Northern Afghanistan. *Ethos, December 1986, Vol.14(4)*, s.323-343.
- Shomali, Mohammad Ali (2003). *Shi'i Islam. Origins, Faith & Practices*. London: ICAS & International Institute for Islamic Studies.
- Sjöblom, Tom (2008). Narratiivit ja narratiivisuus. - Ketola, Kimmo & Pyysiäinen, Ilkka & Sjöblom, Tom (toim.). *Uskonto ja ihmismieli: johdatus kognitiiviseen uskontotieteeseen*. s.62–77. Helsinki: Gaudeamus.
- Svensson, Jonas (2010). Relating, revering, and removing: Muslim views on the Use, Power, and Disposal of Divine Words. - Myrvold, Kristina (toim.) *The Death of Sacred Texts: Ritual Disposal and Renovation of Texts in World Religions*. s.31-54. Farnham: Ashgate.

- Taneja, Anand Vivek. (2017). *Jinnealogy: Time, Islam, and Ecological Thought in the Medieval Ruins of Delhi*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Tiilikainen, Marja (2003). *Arjen Islam. Somalinaisten elämää Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Utriainen, Terhi (2018). Epävirallinen eletty uskonto. – Ketola, Kimmo & Martikainen, Tuomas & Taira, Teemu (toim.) *Uskontososologia*. s.113–124. Turku: Eetos ry.
- Utriainen, Terhi (2016). Ritually framing enchantment: Momentary religion and everyday realities. *Suomen antropologi 2016, Vol. 41(4)*, s.46-61.

8. Liitteet

Haastattelurunko

1. Taustatiedot
 - a. Ikä
 - b. Milloin ja miten saapunut Suomeen
 - c. Muuta mitä haluat itsestäsi kertoa?
2. Millaisia jinnit ovat?
 - a. Miltä ne näyttävät?
 - b. Kuinka ne käyttäytyvät?
 - c. Ovatko hyviä tai pahoja?
 - d. Mikä erottaa jinnit ihmisistä?
3. Oletko itse kohdannut tai nähnyt jinniä? Miltä se tuntui?
4. Oletko kokenut/kuullut/nähnyt, että ihminen joutuisi jinnin possession uhriksi?
 - a. Miten uhri käyttäytyi?
 - b. Pääsikö uhri eroon jinnistä?
 - c. Mitä ajatuksia se herätti sinussa?
5. Miten jinneistä voi päästä eroon?
6. Oletko nähnyt/kuullut, että Suomessa olisi jinnejä?
7. Onko vielä jotain mitä haluat sanoa?